

WKŁAD PALLOTYNÓW W ROZWÓJ KULTU MIŁOSIERDZIA BOŻEGO

Św. Wincenty Pallotti – XIX-wieczny mistyk, asceta, kierownik dusz, wybitny zakonodawca i gorliwy twórca nowoczesnych form apostołstwa¹ uważany jest przez historyków, zwłaszcza pallotyńskich, również za wielkiego czciciela i apostoła Miłosierdzia Bożego². Dla potwierdzenia stawianej tezy historycy pallotyńscy opierają się na pismach ascetycznych swojego Założyciela, z których wnioskuje, że Boże Miłosierdzie stało się dla Pallottiego „prawdą egzystencjalną, kształtującą całe jego życie i osobowość”³. W tym kontekście wyróżniają dwa okresy jego życia. Pierwszy – związany z opisem przeżyć rekolekcyjnych, odbytych w lipcu 1839 r. w Camaldoli w formie dokumentu pt. *Triumf miłosierdzia Bożego*, a drugi – przeżyty w czasie rewolucyjnych wstrząsów doby Wiosny Ludów, opisany w tzw. *Listach łacińskich*. Jeżeli w pierwszym okresie zanurzał się w oceanie Miłosierdzia Bożego, to w drugim stał się apostołem ufności w Boże Miłosierdzie, widząc w nim ocalenie dla Kościoła i swojego dzieła⁴.

Wraz z objawieniami s. Faustyny Kowalskiej (1905-1938)⁵ rozpoczął się proces rozpoznania doktrynalnego miłosierdzia Bożego jako przymiotu Boga w różnych aspektach teologiczno-filozoficznych przy równoczesnym rozwijającym się kulcie Miłosierdzia Bożego, którego

¹ B. Kumor, *Historia Kościoła*, cz. 7, Lublin 1991, s. 75; S. Tylus, *Wincenty Pallotti*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 20, Lublin 2014, kol. 659-660.

² A. Hassa, *O Bractwie Miłosierdzia Bożego dla Polski z roku 1848*, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego Miłosierdzie na wieki” (*Ps 135*), Poznań–Warszawa 1972, s. 330-331.

³ Tamże, s. 330.

⁴ Tamże, s. 331.

⁵ E. Sierpak, *Kowalska Faustyna*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1085.

propagatorami byli ks. Michał Sopoćko⁶ i poszczególne zgromadzenia zakonne, jak siostry Matki Bożej Miłosierdzia⁷, Księża Marianie⁸, a także Księża Pallotyni.

Jeśli marianów na czele z ks. Józefem Jarzębowskiem MIC i Julianem Chróściechowskiem MIC uznaje się za inicjatorów rozprzestrzeniania się kultu Miłosierdzia Bożego poprzez aktywność wydawniczą, to niewątpliwie pallotynów można uznać za propagatorów kultu od strony doktrynalnej. Ponadto, obydwie zgromadzenia tworzyły ośrodki kultu Miłosierdzia Bożego. Marianie w Hereford na terenie Anglii, w swoim domu utworzyli ośrodek apostołstwa na rzecz Miłosierdzia Bożego, a pallotyni podobne ośrodki utworzyli na terenie Francji i Polski⁹.

1. PALLOTYŃSKIE OŚRODKI KULTU MIŁOSIERDZIA BOŻEGO

1.1. FRANCJA

Po zakończeniu II wojny światowej na obczyźnie znalazło się wielu kapłanów, w tym kapłani Prowincji Polskiej Stowarzyszenia Apostołstwa Katolickiego. We Francji głównym ośrodkiem duszpasterstwa polskiego była Polska Misja Katolicka, której rektorem z nominacji Prymasa Polski, ks. Augusta kard. Hlonda, od 18 VI 1937 r. pozostawał ks. Franciszek Cegiełka SAC¹⁰. Faktyczne obowiązki rektora Misji przejął już w grudniu 1936 r. po ks. Witoldzie Paulusie¹¹. W tym samym czasie, w Polskiej Misji

⁶ H. Ciereszko, *Ks. Michał Sopoćko promotor kultu Miłosierdzia Bożego*, Saeculum Christianum, R. 11: 2004, nr 2, s. 101.

⁷ J. Machniak, *Miłosierdzie Boże. III. Kult M.B.*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1113.

⁸ E. Kisiel, *Stan kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce oraz perspektywy jego rozwoju*, w: *Powołanie człowieka*, t. 8: *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, red. L. Balter, Poznań 1991, s. 108.

⁹ F. Cegiełka, *Z historii kultu Miłosierdzia Bożego w świecie*, Collectanea Theologica, R. 52: 1982, nr 1, s. 149.

¹⁰ J. Bakalarz, *Francja. F. Duszpasterstwo polonijne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 616; K.A. Nowak, *Cegiełka Franciszek Antoni*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich 1994-2003*, red. J. Mandziuk, t. 9. Warszawa 2006, s. 138.

¹¹ R. Dzwonkowski, *Pallotyni polscy w pracy dla wychodźstwa*, w: *Działalność męskich zgromadzeń zakonnych wśród Polonii*, red. J. Bakalarz i in., Lublin 1982, s. 157; F. Gomułczak, *Cegiełka. Pasterz Polonii*, Ząbki 2014, s. 73.

Katolickiej pracowali też inni pallotyni, jak ks. Piotr Oramowski SAC, który był sekretarzem Misji i proboszczem polskiego kościoła w Paryżu przy Misji, ks. Franciszek Bobrowski SAC, pracujący jako duszpasterz objazdowy emigracji polskiej i ks. Ignacy Olszewski SAC, sezonowo pomagający w biurze Misji¹². Z inicjatywy ks. Franciszka Cegielki SAC pallotyni rozpoczęli pracę w Amiens, zakładając w stolicy Pikardii swój pierwszy dom, który od początku stał się ożywioną placówką duszpasterką¹³. Talent organizacyjny, dyplomatyczny i oratorski ks. Franciszka Cegielki przyczynił się wydatnie do wzrostu prestiżu Misji wśród Polonii i w społeczeństwie francuskim, co szczególnie uwydatniło się po kampanii wrześniowej wraz z utworzeniem we Francji polskiego rządu i napływem nowej fali uchodźców z kraju¹⁴. Jego kontakty z polską emigracją i rządem na uchodźstwie spowodowały, że pallotyni pracujący w Polskiej Misji Katolickiej, jak również w delegaturze francuskiej, pozostawali w kręgu zainteresowania gestapo. Część z nich nie uniknęła nawet aresztowań. Osadzeni w obozach koncentracyjnych zawdzięczali swoje ocalenie Opatrzności Bożej i Miłosierdziu Bożemu. Tak było w przypadku ks. Franciszka Bobrowskiego SAC, który był więźniem obozu w Bergen-Belsen oraz ks. Franciszka Cegielki SAC, więźnia obozów koncentracyjnych w Sachsenhausen i Dachau. To właśnie w Dachau zapoznał się z koronką do Miłosierdzia Bożego, będąc przekonany, że dzięki tej modlitwie s. Faustyna Kowalska wyprosiła mu powrót do zdrowia i cudowne ocalenie¹⁵. Więźniami obozów koncentracyjnych byli także księża: Stefan Treichel SAC, Jan Wroński SAC, Kazimierz Mielewski SAC, Bruno Marciniak SAC, jak również bracia pallotyni Władysław Świąć, Bronisław Pajewski i Piotr Kasprzak¹⁶.

Z chwilą kiedy pallotyńska Rada Generalna 2 VIII 1946 r. przekształciła delegaturę francuską w regię, zależną od polskiej prowincji, wówczas pallotyńscy więźniowie obozów koncentracyjnych optowali za nadaniem

¹² S. Tylus, *Prace polskich pallotynów wśród emigracji (do utworzenia francuskiej regii Miłosierdzia Bożego – 2 VIII 1946)*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, t. 66: 1996, s. 480.

¹³ R. Dzwonkowski, *Pallotyni polscy...*, s. 158.

¹⁴ Tenże, *Polska opieka religijna we Francji 1909-1939*, Poznań–Warszawa 1988, s. 69.

¹⁵ A.M.P. Pietrzyk, *Pallotyni zawsze wierzyli w prawdziwość przesłania siostry Faustyny*, *Annuntianda*, R. 24: 2016, nr 265, s. 64.

¹⁶ R. Dzwonkowski, *Pallotyni polscy...*, s. 173-174.

jej tytułu „Miłosierdzia Bożego”, jako dowód wdzięczności Bogu za opatrnościowe przetrwanie wojny i obozów koncentracyjnych¹⁷. Jednakże Rada Generalna 5 XII 1946 r., zatwierdzając Regię francuską, nadała jej tytuł „Chrystusa Miłosierdzia”. Wówczas pierwszy superior Regii, ks. Bronisław Wiater SAC, w liście z 12 XII 1946 r. skierowanym do generała pallotynów ks. Karla Hoffmanna SAC prosił o przywrócenie proponowanej wcześniej nazwy „Miłosierdzia Bożego”, na co też Rada Generalna wyraziła zgodę 20 XII 1946 r.¹⁸

Strukturę Regii Miłosierdzia Bożego stanowiły domy w Chevilly i Osny na terenie Francji oraz dom w Montevideo na terenie Urugwaju, a stan personalny łącznie z księżmi, profesami i nowicjuszami, pracującymi w Regii i do niej przynależnymi, wykazywał 33 osoby¹⁹.

Pallotyni związani z Regią Miłosierdzia Bożego odegrali ważną rolę w procesie kształtowania się kultu Miłosierdzia Bożego. Dla jego potrzeb utworzyli w 1950 r. stowarzyszenie *Apostolat de la Miséricorde Divine* w Osny, którego prezesem był ks. Alojzy Misiak SAC²⁰. Z jego inicjatywy powstało w Osny Centrum Miłosierdzia Bożego, a w 1954 r. powołał do życia czasopismo *Messenger de la Miséricorde Divine*, które jako półrocznik ukazywało się do 1959 r. W niedzielę przewodnią 1950 r. rozpoczął w Osny obchody święta Miłosierdzia Bożego²¹. Ks. Alojzy Misiak SAC podjął się także pracy formacyjnej czcicieli Miłosierdzia Bożego, wskazując im m.in. potrzebę otoczenia kultem obrazu Chrystusa Miłosiernego, dążenie do ustanowienia święta Miłosierdzia Bożego oraz zgłaszania otrzymanych łask za wstawiennictwem s. Faustyny²².

Podjęcie przez ks. Alojzego Misiaka SAC tematyki związanej z duchowością s. Faustyny Kowalskiej i zbieraniem odpowiednich materiałów na rzecz ewentualnego procesu beatyfikacyjnego było o tyle zasadne, że już w maju 1951 r. jego osoba znalazła się w ścisłym gronie pallotyńskiej grupy postulatorów. Generał pallotynów, ks. Wojciech Turowski SAC,

¹⁷ L. Balter, *Wstęp*, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego Miłosierdzie na wieki”, s. 6.

¹⁸ S. Tylus, *Kalendarium dziejów Regii Miłosierdzia Bożego (1946-2016)*, Warszawa 2017, mps, s. 9-10.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tenże, *Misiak Alojzy*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, red. T. Błaszczuk, W. Gliński, J. Mandziuk, t. 10, Warszawa (w druku).

²¹ A.M.P. Pietrzyk, *Pallotyni zawsze wierzyli...*, s. 66-68.

²² Tamże, przypis 39.

uwzględniając prośbę przełożonej generalnej Zgromadzenia MB Miłosierdzia, m. Róży Kłobukowskiej, wyznaczył 22 V 1951 r. na postulatora procesu beatyfikacyjnego radcę generalnego w Rzymie, ks. Stanisława Suwałę SAC, który w styczniu 1952 r. wskazał wicepostulatorów procesu beatyfikacyjnego. Wicepostulatorem na Francję i Europę Zachodnią został ks. Alojzy Misiak SAC, a na Polskę wyznaczony został ks. Jan Maćkowski SAC. Podejmując się zleconego zadania ks. Maćkowski udał się do Krakowa, by zebrać odpowiednią dokumentację, na którą składać się miały zeznania sióstr znających s. Faustynę oraz kierowników duchowych mistyczki, ks. Michała Sopoćki i ks. Józefa Andrasza SJ²³. Po śmierci ks. Jana Maćkowskiego SAC († 29 VIII 1952) pracę tę kontynuował ks. Alojzy Żuchowski SAC, który przygotował dokument przedstawiający opinie o świętości s. Faustyny oraz dowody autentyczności jej posłannictwa²⁴. Ponadto ks. Stanisław Suwała SAC postanowił jeszcze poszerzyć krąg wicepostulatorów, wyznaczając 21 III 1956 r. ks. Mieczysława Leszczyńskiego SAC – odpowiedzialnym na teren Stanów Zjednoczonych²⁵. Praca na rzecz tzw. pallotyńskiej postulacji trwała prawdopodobnie do marca 1959 r., czyli do czasu ukazania się Notyfikacji Kongregacji Świętego Oficjum²⁶.

1.2. POLSKA

W Polsce głównym ośrodkiem kultu Miłosierdzia Bożego, kierowanym przez pallotynów, była Dolina Miłosierdzia w Częstochowie zlokalizowana na terenie dawnej, nieczynnej cegielni. Ordynariusz częstochowski bp Teodor Kubina, który był inicjatorem sprowadzenia pallotynów do swojej diecezji, już w czerwcu 1945 r. powierzył im działalność duszpasterską u podnóża Jasnej Góry. Po kanonicznej erekcji nowo wybudowanego domu, która nastąpiła 26 XI 1948 r. i poświęceniu nowo wybudowanej kaplicy 18 XII 1949 r. oraz umieszczeniu w ołtarzu obrazu Jezusa Miłosiernego autorstwa Adolfa Hyły z Krakowa, został uruchomiony przez księży pallotynów ośrodek apostołski. Ośrodek ten w 1952 r. stał się punktem

²³ S. Tylus, *Kalendarium dziejów Regii...*, s. 16.

²⁴ F. Cegiłka, *Z historii kultu Miłosierdzia Bożego w świecie*, s. 145.

²⁵ S. Tylus, *Kalendarium dziejów Regii...*, s. 19.

²⁶ A.M.P. Pietrzyk, *Pallotyni zawsze wierzyli...*, s. 65.

duszpasterskim z obowiązkami i przywilejami parafii, który w 1960 r. został przekształcony w parafię pw. Miłosierdzia Bożego²⁷.

Pierwszym rektorem domu, który wniósł wielki wkład w krzewienie kultu Miłosierdzia Bożego, był ks. Edmund Boniewicz SAC. Z jego inspiracji powstał w Częstochowie w 1950 r. ośrodek badawczo-naukowy, związany z Instytutem Apostolskim w Ołtarzewie, którego zadaniem była praca nad teologicznymi podstawami tajemnicy Miłosierdzia Bożego. Dla licznie napływających pielgrzymów z całej Polski, którzy szczególnie czcili otaczali umieszczony w kościele obraz Jezusa Miłosiernego, częstochowscy pallotyni, z inicjatywy ks. Stanisława Wierzbicy SAC, utworzyli w 1960 r. Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego. Głównym zadaniem Sekretariatu było roztoczenie opieki nad pielgrzymami i zapewnienie im właściwej formacji apostołskiej ze szczególnym uwzględnieniem formacji duchowej oraz zgłębianie tajemnicy Miłosierdzia Bożego poprzez poszukiwanie doktrynalnych podstaw w ramach organizowanych sympozjów²⁸.

Powstanie Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego było o tyle zasadne, że obowiązywała w tym czasie Notyfikacja Świętego Oficjum z 6 III 1959 r., która zakazywała szerzenie kultu Miłosierdzia Bożego w formie podanej przez s. Faustynę Kowalską w *Dzienniczku*²⁹. Zakaz ten odnosił się jedynie do rozpowszechniania obrazów i pism związanych z Miłosierdziem Bożym, a nie orzekał w kwestiach kultu Miłosierdzia Bożego w odrębnych liturgicznych formach czczących tę właśnie tajemnicę Boga. Podstawą wydania Notyfikacji, na której opierała się Kongregacja Świętego Oficjum była opinia Episkopatu Polski, zebrana przez Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego. Zebrany materiał, który został przedstawiony Kongregacji, posłużył dykasterii watykańskiej do przygotowania odpowiedniego dekretu podczas posiedzenia plenarnego 19 XI 1958 r., który nigdy nie był podany do powszechnej wiadomości³⁰. Dekret ten zawierający 5 punktów kwestionował nadprzyrodzone pochodzenie objawień s. Faustyny i możliwość ustanowienia święta Miłosierdzia Bożego, a w ostatnim punkcie udzielał ks. Michałowi Sopoćce „gravissimum monitum”, napomnienia zakazującego propagowania objawień s. Faustyny i wynikającego z nich nabożeństwa.

²⁷ W. Seremak, *Dzieje Doliny Miłosierdzia Bożego w Częstochowie i jej wkład w rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce i za granicą*, Biuletyn Miłosierdzia Bożego, R. 16: 1992, nr 31, s. 94-95.

²⁸ S. Tylus, *Leksykon polskich pallotynów (1915-2012)*, Ząbki-Poznań 2013, s. 602.

²⁹ Acta Apostolicae Sedis, 51(1959) ser. III, vol. I, nr 5, s. 271.

³⁰ H. Ciereszko, *Ks. Michał Sopoćko...*, s. 113.

W swoim liście skierowanym do rektora domu w Częstochowie, ks. Michał Sopoćko tłumaczył prawdopodobny zakaz ogłaszania dekretu Kongregacji św. Oficjum za którym stał, jak sądził, kard. Eugène Tisserant. Po tym jak siostrzenica prefekta Kongregacji Obrzędów doznała cudownego uzdrowienia za przyczyną s. Faustyny interweniował u papieża Jana XXIII, który nie miał żadnej wiedzy o życiu i objawieniach s. Faustyny i rozwijającym się kulcie Miłosierdzia Bożego. Po zapoznaniu się z opinią kard. Tisseranta papież natychmiast zabronił ogłaszania dekretu Kongregacji św. Oficjum³¹. Pewną rozbieżność znajdujemy w opisie marianina, ks. Juliana Chróściechowskiego MIC, który powołując się na rozmowę z biskupem warmińskim Tomaszem Wilczyńskim, uczestnikiem II sesji Soboru Watykańskiego II, podał nazwisko kard. Fiassatiego i jego cudownie uzdrowionej siostrzenicy za wstawiennictwem s. Faustyny, co też wywołało wielkie wrażenie w Watykanie³². Jednakże informacje te traktował jako „wytwór wyobraźni”, co uwypuklił w przedłożeniu, który przesłał 1 II 1969 r. do Biuletynu Informacyjnego Postularskiego Ośrodka Studiów w Rzymie³³. Niemniej jednak ogłoszona publicznie Notyfikacja nie tylko była złagodzoną formą orzeczenia dekretu Kongregacji, jak podkreśla ks. Henryk Ciereszko w swoich opracowaniach, ale wg opinii ks. Sopoćki, nie mając charakteru nakazującego dekret ten właściwie „przekreślała”³⁴.

Opracowanie dekretu i wydanie Notyfikacji Kongregacji Świętego Oficjum sprawiało wrażenie końca rozwijającego się kultu Miłosierdzia Bożego, a tym samym zamknięcia sprawy objawień s. Faustyny Kowalskiej i ewentualnego przeprowadzenia procesu informacyjnego na szczeblu diecezjalnym. Jednakże abp Karol Wojtyła podczas III sesji Soboru Watykańskiego II, przeprowadzając rozmowę z kard. Alfredo Ottavianim, ówczesnym prefektem Kongregacji Świętego Oficjum, otrzymał zapewnienie, że decyzja Kongregacji z 1959 r. nie ma żadnego wpływu na ewentualne

³¹ Archiwum Pallotynów w Częstochowie (dalej ASACCz), *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. Michała Sopoćki z dn. 22 XII 1965 r.], b. sygn.

³² ASACCz, *Historia Kultu Miłosierdzia Bożego. Interpretacja zarządzeń Św. Oficjum*, [J. Chróściechowski, *Interwencja Najwyższej Kongregacji Świętego Oficjum*, s. 8], b. sygn.

³³ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [J. Chróściechowski, *Brak roztrpności – największą groźbą dla nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego*, mps., s. 4]; toż, *Sodalitas Polonia*, R. 51: 1971, nr 6, s. 162-164.

³⁴ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. Michała Sopoćki z dn. 22 XII 1965 r.], b. sygn; H. Ciereszko, *Ks. Michał Sopoćko...*, s. 113.

rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego, a ten należałoby rozpocząć natychmiast ze względu na żyjących jeszcze świadków życia s. Faustyny i możliwość zebrania pełnej dokumentacji³⁵.

Arcybiskup krakowski miał świadomość, że Notyfikacja Kongregacji opierała się na nieścisłym, podwójnym tłumaczeniu *Dzienniczka* na język francuski, a z francuskiego na włoski, co stało się przyczyną pozbawienia poprawności i autentyczności tłumaczonych słów, które wypaczały oryginał³⁶. Po śmierci s. Faustyny (+1938) rękopis jej *Dzienniczka* pozostawał w Zgromadzeniu Matki Bożej Miłosierdzia najbardziej strzeżonym dokumentem, o którym, poza nielicznym gronem, nikt nie wiedział. Dopiero na polecenie generalnej Zgromadzenia s. Michaeli Moraczewskiej, s. Ksawera Olszamowska dokonała odpisu *Dzienniczka*, który okazał się procesem nieścisłym. Jak się okazało niektóre teksty z oryginału przez ludzką nieuwagę zostały pominięte, zmianie uległy także pewne określenia, opuszczone zostały pewne wyrazy, a niektóre przez s. Ksawerę Olszamowską dodane, co w zasadzie wypaczało oryginalny tekst³⁷. Mimo, że oryginał *Dzienniczka* został w latach 50-tych XX w. zmikrofilmowany, to przy dokonywaniu następnych odpisów nie korzystano ani z oryginału ani z mikrofilmu, a jedynie z maszynopisu s. Ksawery Olszamowskiej, który uważano za autentyczny³⁸. To właśnie ten tekst służył jako podstawa tłumaczenia na język francuski i włoski. W późniejszym okresie ośrodek ołtarzewski księży pallotynów dokonał odpisu *Dzienniczka* w oryginalnym brzmieniu na maszynie, w czym szczególnie wkład miał ks. Paweł Góralczyk SAC³⁹.

W latach 1965-1967 w czasie trwania procesu informacyjnego dotyczącego s. Faustyny na szczeblu diecezjalnym, w czasie którego rozstrzygano wszystkie wątpliwości, podjęto także wątek autorstwa modlitwy o beatyfikację s. Faustyny, którą miał prawdopodobnie napisać kard. August Hlond. Modlitwa ta, która została umieszczona przez ks. Juliana

³⁵ ASACCz, *Historia kultu Miłosierdzia Bożego. Interpretacja zarządzeń Św. Oficjum*, [J. Chróściechowski, *Interwencja Najwyższej Kongregacji...*, s. 6], b. sygn; M. Kowalczyk, *Wokół encykliki bł. Jana Pawła II „Dives in Misericordia”*, w: *Biuletyn Apostolstwa Miłosierdzia Bożego*, R. 2011, nr 46, s. 53.

³⁶ ASACCz, *Historia kultu Miłosierdzia Bożego. Interpretacja zarządzeń Św. Oficjum*, [J. Chróściechowski, *Interwencja Najwyższej Kongregacji...*, s. 6], b. sygn.

³⁷ J. Mrówczyński, *Wprowadzenie*, w: *Dzienniczek Sługi Bożej S. M. Faustyny Kowalskiej Profeski wieczystej Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia*, Kraków 1983, s. XXVI.

³⁸ Tamże.

³⁹ M. Kowalczyk, *Wokół encykliki...*, s. 54.

Chróściechowskiego MIC w opracowaniu ks. Michała Sopoćki odnoszącym się do Miłosierdzia Bożego⁴⁰, została zakwestionowana przez byłego sekretarza kard. Hlonda, abpa Antoniego Baraniaka. Ordynariusz poznański posądził tym samym ks. Sopoćkę o wykorzystywanie nazwiska kard. Hlonda i manipulację jego autorytetem dla rozwoju i rozkrzewiania nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego. Celem wyjaśnienia tej drażliwej kwestii, ks. Julian Chróściechowski MIC złożył 13 XI 1967 r. w Kongregacji Świętego Oficjum stosowne oświadczenie, w którym wyjaśniał cały proces umieszczenia tekstu spornej modlitwy w opracowaniu ks. Sopoćki i to bez jego zgody⁴¹. W wyjaśnianiu tej sprawy zaangażowani byli także księża pallotyni na czele z ks. Alojzym Misiakiem SAC, który przynależąc do Regii Miłosierdzia Bożego pełnił w tym czasie obowiązki wicepostulatora w procesie beatyfikacyjnym s. Faustyny Kowalskiej⁴². To on przedstawił ks. Chróściechowskiemu MIC wyjaśnienia s. Ksawery Olszamowskiej, która już w 1959 r. chciała wyjaśnić całą sprawę i to pod przysięgą, o czym pisał w swoim liście do ks. Edmunda Boniewiczza SAC, ks. Michał Sopoćko⁴³. W proces oczyszczenia ks. Michała Sopoćki z oskarżeń abpa Antoniego Baraniaka włączył się pallotyński ośrodek w Częstochowie na czele z ks. Edmundem Boniewiczem SAC, który w liście do s. Ksawery Olszamowskiej prosił o podanie wyczerpujących informacji odnośnie okoliczności powstania modlitwy, jej autora i ewentualnego podpisu pod modlitwą. Jak zaznaczał ks. Boniewicz w końcowej frazie swojego listu szczegóły były o tyle istotne dla skutecznego oczyszczenia ks. Sopoćki, by zarzuty abpa Baraniaka „jako błędne straciły raz na zawsze swoją moc”⁴⁴.

2. SYMPOZJA TEOLOGICZNE

Po rozmowie z kard. Alfredo Ottavianim, abp Karol Wojtyła rozpoczęła proces informacyjny na szczeblu diecezjalnym s. Faustyny Kowalskiej równocześnie prosząc pallotynów, by w swojej działalności na rzecz

⁴⁰ M. Sopoćko, *Miłosierdzie Boże jedyna nadzieja ludzkości*, Londyn 1949.

⁴¹ H. Ciereszko, *Ks. Michał Sopoćko...*, s. 115.

⁴² S. Tylus, *Leksykon polskich pallotynów...*, s. 374.

⁴³ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. Michała Sopoćki do ks. Edmunda Boniewiczza. B. m. i r. wyd.], b. sygn.

⁴⁴ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. Edmunda Boniewiczza do s. Ksawery Olszamowskiej z dn. 18.01.1968], b. sygn.

kultu Miłosierdzia Bożego zajęli się jego doktrynalną stroną w szerokim aspekcie teologicznym⁴⁵. Pallotyńscy częstochowscy w liście skierowanym do bpa Tadeusza Szwagrzyka, czyniąc starania o udzielenie imprimatur do pieśni o Miłosierdziu Bożym i o Matce Miłosierdzia, powołując się na opracowania włoskich teologów, wskazywali że Notyfikacja Świętego Oficjum „pobudza teologów do specjalnych badań i dociekań”⁴⁶. Ta sugestia K. Wildera, O. Vallay’a i C. Vivaldelliego w ich wspólnej pracy pt.: *Cosi Dio ha amato il mondo*⁴⁷ sprawiła, że ks. Stanisław Wierzbica SAC rozpoczął starania o wydanie drukiem pozycji naukowej zawierającej aspekt teologiczny kultu Miłosierdzia Bożego. W tym też celu w 1965 r. przeprowadził rozmowę z rektorem KUL-u, ks. Wincentym Granatem, prosząc go o zorganizowanie odpowiedniego zespołu naukowców, których refleksje naukowe ujrzałyby światło druku w pracy zbiorowej. W związku z przedłużającymi się pracami nad projektowanym dziełem pt. „Ewangelia miłosierdzia”, częstochowski ośrodek pallotyński, na czele z ks. Stanisławem Wierzbicą SAC, przystąpił do organizowania sympozjum teologicznego poświęconego tematyce Miłosierdzia Bożego⁴⁸. Sympozjum, które odbyło się 17 XI 1966 r. traktowano jako wkład pallotyńców do ogólnopolskich obchodów Sacrum Poloniae Millenium⁴⁹.

W pierwsze sympozjum teologiczne zaangażowany został ośrodek KUL-owski na czele z ówczesnym rektorem ks. prof. Wincentym Granatem, który czynił starania, by wszystkie wydziały teologiczne i humanistyczne katolickiej uczelni wniosły swój wkład w naukową debatę dotyczącą Miłosierdzia Bożego. Wyjątek stanowił wydział biblijny, którego żaden przedstawiciel nie wziął udziału w sympozjum. Organizatorzy sympozjum czynili zatem starania, by powstała luka uzupełnić przedłożeniem ks. dr. Stanisława Cinala SAC⁵⁰. Będąc pracownikiem

⁴⁵ L. Balter, *Zawierzenie świata Miłosierdziu Bożemu*, Biuletyn Apostolstwa Miłosierdzia Bożego, R. 2003, nr 38, s. 36.

⁴⁶ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List do bpa Tadeusza Szwagrzyka z dn. 14 II 1966 r.], b. sygn.

⁴⁷ Bolzano 1962, ss. 207; toż w j. polskim pt.: *Tak Bóg umiłował świat*, tłum. J. Tarzański.

⁴⁸ L. Balter, *Wstęp*, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego Miłosierdzie na wieki”, s. 9.

⁴⁹ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List do bpa Stefana Bareły z dn. 21 X 1966 r.], b. sygn.

⁵⁰ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List do ks. Stanisława Cinala z dn. 3 V 1966 r.], b. sygn.

KUL-u także i on nie podjął się naukowego opracowania Miłosierdzia Bożego w aspekcie biblijnym, czego brak widoczny jest w materiałach pokonferencyjnych zawartych w „Ewangelii miłosierdzia”⁵¹. Oprócz referentów i ordynariusza częstochowskiego, bpa Stefana Bareły, który objął honorowy patronat nad sympozjum, obecni byli m.in. o. Izydor Borkiewicz OFM, który w tym czasie pełnił funkcję postulatora w procesie s. Faustyny Kowalskiej, a także ks. Witold Zdaniewicz SAC, który był obserwatorem z ramienia Zarządu Prowincjalnego⁵². Ich obecność była o tyle zasadna, że przełożeni pallotynów, uważając kult Miłosierdzia Bożego za nielegalny, za takowe też uważali starania organizowania jakichkolwiek sympozjów teologicznych podejmujących tę tematykę. Wielkim problemem okazały się przede wszystkim sympozja organizowane równoległe dla laikatu. Celem ich likwidacji na jedno z takich spotkań w 1967 r. wysłano ks. Ludwka Baltera SAC, któremu towarzyszył z ramienia kard. Karola Wojtyły o. Izydor Borkiewicz OFM. Wówczas obaj stwierdzili, że organizowane dla laikatu sympozja nie stanowią zagrożenia doktrynalnego ani tym bardziej dla toczącego się procesu informacyjnego sługi Bożej s. Faustyny w Krakowie⁵³. Niemniej jednak polaryzacja kompetencji w organizowaniu sympozjów została określona uchwałą zarządu prowincjalnego z 30 XI 1966 r., zgodnie z którą od tego czasu sympozja teologiczne organizowane były przez Ośrodek Studiów Pallotyńskich w Ołtarzewie, a jej kierownictwo powierzono w pierw ks. Józefowi Lisiakowi SAC, a następnie ks. Lucjanowi Balterowi SAC⁵⁴. Tym samym ośrodek częstochowski mógł organizować jedynie dni skupienia oraz, jak to określono, „wykłady szkoleniowe” dla księży i inteligencji, a ich program miał być każdorazowo przedkładany zarządowi prowincji do zatwierdzenia⁵⁵.

Kolejne, drugie sympozjum teologiczne odbyło się w dniach od 14-16 XI 1968 r. w Wyższym Seminarium Duchownym Prowincji Polskiej Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Ołtarzewie w ramach

⁵¹ *Ewangelia miłosierdzia*, red. W. Granat, Poznań–Warszawa 1970, ss. 420.

⁵² ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [S. Wierzbica, I Sympozjum teologiczne i III Sympozjum o Miłosierdziu Bożym na Dolinie M.B. w Częstochowie od 16-17. listopada 1966 r., s. 1-2, mps], b. sygn.

⁵³ L. Balter, *Zawierzenie świata Miłosierdziu Bożemu*, s. 36.

⁵⁴ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. S. Wierzbicy do ks. L. Baltera z dn. 29 XI 1968 r.], b. sygn.

⁵⁵ Tamże.

obchodu jubileuszu 50-lecia jego istnienia⁵⁶. Tematyka tego sympozjum dotyczyła teologii kultu Miłosierdzia Bożego. Potrzebę dalszych prac badawczych nad tym właśnie tematem wskazywał, jeszcze w 1966 r. zaraz po zakończeniu pierwszego sympozjum odbytego w Częstochowie, ks. Stanisław Wierzbica SAC.

Przygotowaniem i doborem zespołu referentów zajął się ks. Ludwik Balter SAC, który w szerokim spektrum tematycznym dostrzegał potrzebę przedłożenia tematu „Miłosierdzia Bożego w nauce urzędu nauczycielskiego Kościoła, względnie w nauce teologów”⁵⁷. Temat ten podjął ks. Józef Krasieński z ATK w Warszawie⁵⁸. W stosunku do pierwszego sympozjum tym razem pozyskano biblistę ks. Leonarda Stopnickiego, który omówił problematykę Miłosierdzia Bożego w aspekcie biblijnym⁵⁹. Ponadto zaznaczyć należy, że sympozjum ołtarzowskie nie było zdominowane przez ośrodek naukowy KUL-u, jak to było w przypadku pierwszego sympozjum, ale udział w nim wzięli także przedstawiciele środowiska naukowego ATK z Warszawy oraz wykładowcy z seminaryjów duchownych tak diecezjalnych, jak i zakonnych.

Na zakończenie drugiego sympozjum teologicznego jego uczestnicy podjęli uchwałę zlecającą pallotynom dalszą troskę o kult Miłosierdzia Bożego. Ponadto, powołano ośmioosobową komisję teologów z siedzibą w Ołtarzewie, której sekretarzem został ks. Lucjan Balter SAC, a jej członkami księża: Eugeniusz Weron SAC, Michał Sopoćko, W. Pietkun, Antoni Słomkowski, Andrzej Krupa OFM, Wincenty Granat oraz Jerzy Buxakowski⁶⁰. Zadaniem komisji, zgodnie z uchwałą, miało być wcielanie nauki o Miłosierdziu Bożym w życie, a sam kult Miłosierdzia Bożego, który zalecano łączyć z kultem Maryi Matki Miłosierdzia, zorientować na apostołstwo. Komisji zalecano także opracowanie form liturgicznych

⁵⁶ L. Balter, *Wstęp*, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego Miłosierdzie na wieki”, s. 11.

⁵⁷ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. L. Baltera do Księdza Rady z dn. 5 VII 1968], b. sygn.

⁵⁸ J. Krasieński, *Miłosierdzie Boże w nauce Magisterium Kościoła*, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego Miłosierdzie na wieki”, s. 57-71.

⁵⁹ L. Stopnicki, *Miłosierdzie Boże w świetle Pisma św. i nasza odpowiedź na nie*, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego Miłosierdzie na wieki”, s. 21-32.

⁶⁰ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [Sprawozdanie z II Sympozjum teologicznego poświęconego teologii kultu Miłosierdzia Bożego, odbytego w Ołtarzewie w dniach 14-15 listopada 1968 r., mps], b. sygn.

i pozaliturgicznych kultu, jak również stały kontakt z ks. kard. Karolem Wojtyłą⁶¹. Ordynariusz krakowski miał wziąć czynny udział w II Sympozjum teologicznym. Jednakże warunki atmosferyczne, jakie wówczas się pojawiły, nie pozwoliły mu na przyjazd do Ołtarzewa⁶².

Sugestie tematyczne jakie zaproponowano komisji teologów, zwłaszcza rozpatrywanie Miłosierdzia Bożego w kontekście apostołstwa w szerokim tego słowa znaczeniu, stało się hasłem przewodnim kolejnego sympozjum teologicznego, który odbył się w dniach 25-26 X 1972 r. w Ołtarzewie. Program sympozjum, którego hasło brzmiało: „Miłosierdzie Boże a apostołstwo” stał się podstawą uzupełnienia teologii kultu Miłosierdzia Bożego o dociekania teologiczne na temat apostołstwa traktowanego z jednej strony jako powołanie człowieka, a z drugiej strony jako odpowiedź człowieka na wezwanie Boga, który jest Miłością Miłosierną. Wygłoszone referaty, zawierające bogactwo treści, ujmowały prezentowane zagadnienia w kategoriach ontologii, fenomenologii, prakseologii oraz odpowiednio pojętej pedagogiki. Referentami byli profesorowie wiodących katolickich ośrodków naukowych ATK w Warszawie i KUL w Lublinie, a także specjaliści tzw. teologii laikatu na czele z ks. Eugeniuszem Weronem SAC i ks. Romanem Foryckim SAC. Pallotynów reprezentowali także ks. Lucjan Balter SAC, który był głównym organizatorem sympozjum oraz ks. Franciszek Bogdan SAC i ks. Czesław Parzyszek SAC⁶³.

W 10-tą rocznicę zakończenia Soboru Watykańskiego II, Instytut Apostolski w Ołtarzewie zorganizował sympozjum teologiczne, które odbyło się w dniach 4-6 XI 1975 r. i połączone było z dorocznym spotkaniem Sekcji Mariologicznej Teologów Polskich⁶⁴. Podczas wygłaszanych prelekcji wprawdzie nie dotyczyło bezpośrednio tematyki Miłosierdzia Bożego, ale w sposób pośredni, opierając się na dokumentach soborowych, zwłaszcza Konstytucji Duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et Spes” i Dekrecie o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”, oraz diagnozując sytuację człowieka w zmieniającym się świecie,

⁶¹ ASACCz, *Korespondencje 1961-1968*, [Pismo z dn. 21 XI 1968 r.], b. sygn.

⁶² L. Balter, *Poświęcenie świata Bożemu Miłosierdziu*, w: *Kolekcja Communio*, t. 15: *Bóg bogaty w miłosierdzie*, Poznań 2003, s. 7.

⁶³ S. Rumiński, *Miłosierdzie Boże a apostołstwo*, *Collectanea Theologica*, R. 43: 1973, nr 3, s. 146; L. Balter, *Słowo wstępne*, w: *Powołanie człowieka*, t. 4: *Powołanie do apostołstwa*, Poznań-Warszawa 1975, s. 6-7.

⁶⁴ L. Balter, *Słowo wstępne*, w: *Powołanie człowieka*, t. 5: *Odpowiedzialni za świat*, Poznań-Warszawa 1982, s. 14.

który ciągle odczuwał napięcia między sacrum a profanum, wskazano potrzebę odniesienia się człowieka do miłości Boga i Jego miłosierdzia⁶⁵. Zatem rozpatrując tematykę odpowiedzialności chrześcijan za świat ujmowano ją w aspekcie prawdy o miłosierdziu Bożym.

Wśród licznych prelegentów sympozjalnych reprezentujących różne katolickie środowiska naukowe w Polsce na uwagę zasługuje obecność Prymasa Polski, kard. Stefana Wyszyńskiego oraz kard. Karola Wojtyły, a przede wszystkim ks. Heinricha Köstera SAC i jego referat pt.: *Poświęcenie świata Najświętszej Dziewicy*, a także usprawiedliwiona nieobecność wielkich myślicieli doby soborowej: Yves Congara OP i Michela Sauvage’a FSC⁶⁶. Tym samym symposium miałoby w pełni charakter międzynarodowy, a czynione zabiegi o pozyskanie światowej sławy wielkich teologów z pewnością stały się przyczynkiem do organizowania w przyszłości sympozjów – kongresów ku czci Miłosierdzia Bożego o zasięgu międzynarodowym. Czynny udział w symposium poprzez wygłoszone referaty wnieśli pallotyni polscy: ks. Lucjan Balter SAC, ks. Eugeniusz Weron SAC, ks. Roman Forycki SAC, ks. Anastazy Bławat SAC oraz ks. Franciszek Cegielka SAC, który swój referat pt. *Chrześcijanin w świecie* oparł się na dorobku naukowym Y. Congara, dodając własną refleksję teologiczną omawianego tematu⁶⁷.

Mając na uwadze 40-lecie śmierci s. Faustyny Kowalskiej, które przypadało w 1978 r. pallotyni związani z Instytutem Apostolskim w Ołtarzewie planowali organizację kolejnego symposium teologicznego, proponując główne hasło: „W Miłosierdziu Bożym – pokój i zbawienie”. Mieli też świadomość pozostania wiernym prośbie kard. Karola Wojtyły, by tematykę sympozjów o charakterze doktrynalnym nie łączyć z osobą s. Faustyny i propagowaną przez nią formą kultu Miłosierdzia Bożego, która była zakazana Notyfikacją z 9 III 1959 r.⁶⁸ Tym większym zaskoczeniem dla organizatorów symposium była nowa Notyfikacja Kongregacji ds. Nauki Wiary z 17 IV 1978 r., która, uwzględniając „głęboko zmienione okoliczności”, odwoływała wcześniejsze zakazy z 6 III 1959 r.⁶⁹

⁶⁵ Zob. *Powołanie człowieka*, t. 5: *Odpowiedzialni za świat*, Poznań–Warszawa 1982.

⁶⁶ L. Balter, *Słowo wstępne*, w: *Powołanie człowieka*, t. 5: *Odpowiedzialni za świat*, s. 16.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ L. Balter, *Zawierzenie świata Miłosierdziu Bożemu*, s. 36.

⁶⁹ L. Balter, *Wprowadzenie*, w: *Powołanie człowieka*, t. 5: *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, Poznań 1991, s. 6.

Aktualnie ogłoszona Notyfikacja otwierała zatem nową przestrzeń badań naukowych i dociekań teologicznych związanych zarówno z osobą s. Faustyny, jak i propagowaną przez nią formą kultu Miłosierdzia Bożego. Ze względu na zaawansowane prace nad programem sympozjum, który zakładał referaty księży: Franciszka Cegiełki SAC, Wincentego Granata, Eugeniusza Werona SAC, Lucjana Baltera SAC, Stanisława Strzeleckiego oraz pana Jerzego Wesołowskiego, nie przewidywano poszerzenia spektrum tematycznego ani o formy kultu, ani o wnikliwą analizę duchowości s. Faustyny. Dla uczczenia zmarłego ks. Michała Sopoćki przewidziano jedynie referat ks. Stanisława Strzelczyka z Białegostoku *Jak ks. Michał Sopoćko „widzi” siostrę Faustynę*⁷⁰. Ponadto, ważną okolicznością podkreślającą rzeczywistość po nowej Notyfikacji była inicjatywa kard. Karola Wojtyły, by sympozjum zakończyć przy grobie s. Faustyny w Krakowie-Łagiewnikach. Planowana obecność metropolity krakowskiego i tym razem nie doszła do skutku ze względu wyjazd do Rzymu w związku z uroczystościami pogrzebowymi papieża Jana Pawła I i nowym konklawe. Sympozjum teologiczne, które odbyło się w dniach 3-4 X 1978 r. zostało zakończone 5 X pielgrzymką do grobu sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej, w której wzięło udział wielu uczestników sympozjum⁷¹. Referenci w swoich przedłożeniach utwierdzili uczestników sympozjum teologicznego, że „w Miłosierdziu Bożym można znaleźć pokój i zbawienie”, co zresztą podkreślił ks. Anastazy Bławat SAC we wstępie do materiałów sympozjalnych opublikowanych w formie powielonego maszynopisu. Ponadto, uczestniczący w sympozjum laikat wyszedł z inicjatywą wysłania do Episkopatu Polski rezolucji z prośbą o jak najszybsze ustanowienie święta Miłosierdzia Bożego⁷².

3. SYMPOZJA DLA LAIKATU

Żywiołowo rozwijający się kult Miłosierdzia Bożego został zahamowany wydaniem przez Święte Oficjum Notyfikacji z 6 III 1959 r.,

⁷⁰ ASACCz, *Studia z Sympozjum w Oltarzewie, 3-4.10.1978. Materiały z Sympozjum z okazji 40-lecia śmierci s. Faustyny. W Miłosierdziu Bożym – pokój i zbawienie, Oltarzew, 3-4.10.1978*, B. sygn.

⁷¹ ASACCz, *Studia z Sympozjum w Oltarzewie, 3-4.10.1978*.

⁷² Tamże.

zakazującej praktykowania nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w formach podanych przez s. Faustynę⁷³. Wówczas czciciele Miłosierdzia Bożego zaczęli coraz liczniej i częściej nawiedzać Dolinę Miłosierdzia Bożego w Częstochowie i skupiać się przy obrazie Jezusa Miłosiernego, pędzla Adolfa Hyły, umieszczonym w nowo wybudowanym kościele. Utworzony w 1960 r. przez ks. Stanisława Wierzbicę SAC Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego podjął się opieki nad czcicielami Miłosierdzia Bożego, troszcząc się także o ich odpowiednią formację duchową. Ponadto starano się zaradzić ich potrzebom intelektualnym i na ich wniosek organizować spotkania dla wszystkich czcicieli z całego kraju celem zgłębiania tajemnic Miłosierdzia Bożego⁷⁴. Spotkania formacyjno-intelektualne miały dać szeroko pojętemu laikatowi bodziec do pracy wewnętrznej i apostołskiej. Pallotyński ośrodek częstochowski, którego prace koordynował Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego, posiadając licznie zgromadzony materiał także źródłowy, postanowił przystąpić do organizowania sympozjów przeznaczonych dla laikatu.

Pierwsze tego typu sympozjum odbyło się w Częstochowie w Dolinie Miłosierdzia Bożego 20 II 1966 r. W programie znalazło się przedłożenie ks. Alojzego Haasa SAC pt.: *O Bractwie Miłosierdzia Bożego dla Polski z roku 1849. Ze studiów nad ścieżkami inspiracji pallotyńskiej* oraz referat sekretarza Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego ks. Stanisława Wierzbicy SAC pt.: *Aktualny stan prac związanych z nabożeństwem do Miłosierdzia Bożego*. W sympozjum wziął także udział jeden z paulinów z Jasnej Góry, który przedstawił historię obrazu Jezusa Miłosiernego, znajdującego się w bazylice w Kozłowie diec. lwowskiej. Między referatami odbyła się projekcja filmów dotycząca uroczystości kanonizacyjnych św. Wincentego Pallottiego oraz pielgrzymki Pawła VI do Palestyny i Bombaju⁷⁵.

W sympozjum udział wzięło 30 osób reprezentujących różne stany zawodowe wywodzące się z inteligencji, które wniosły propozycję organizowania cyklicznych spotkań tego typu. Domagano się comiesięcznych spotkań przy czym pallotyni zaproponowali kwartalne spotkania, co też zostało przyjęte przez laikat z aprobatą. Dopiero podczas IV sympozjum

⁷³ M. Kowalezyk, *Wokół encykliki...*, s. 52.

⁷⁴ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [Sprawozdanie z pierwszego sympozjum S.M.B. na Dolinie Miłosierdzia Bożego w Częstochowie dn. 20.II.1966]. B. sygn.

⁷⁵ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [Sprawozdanie z pierwszego sympozjum...].

dla laikatu ustalono, że spotkanie te będą się odbywać dwa razy w roku w pierwszą niedzielę maja i października⁷⁶. Ponadto podczas I sympozjum dostrzeżono potrzebę stworzenia solidnych podstaw naukowych na bazie teologii dla kultu Miłosierdzia Bożego. Dlatego też postanowiono urządzić 16 XI 1966 r. w uroczystość Matki Bożej Ostrobramskiej sympozjum teologiczne dla wszystkich członków „zwyczajnych, nadzwyczajnych i korespondencyjnych Sekretariatu Miłosierdzia Bożego w Częstochowie”⁷⁷.

W związku z uchwałą zarządu prowincjalnego z 30 XI 1966, czyli tuż po zakończeniu I sympozjum teologicznego i III sympozjum dla laikatu, którego organizatorami byli pallotyni z Częstochowy, dokonano rozdziału obydwu sympozjów. Od tej pory za sympozja teologiczne odpowiedzialny był Ośrodek Studiów Pallotyńskich w Ołtarzewie, a za sympozja dla laikatu Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego w Częstochowie⁷⁸. Ponadto program sympozjów dla laikatu miał być ustalany z zarządem prowincji.

Mimo obowiązującej zasady, by nie łączyć sympozjów teologicznych z osobą s. Faustyny Kowalskiej, ciekawy na tym tle wydaje się być program X sympozjum dla laikatu, który odbył się 5 X 1969 r. w Łagiewnikach. Program tego sympozjum, którym chciano uczcić 31. rocznicę śmierci s. Faustyny, ustalali księża: Stanisław Wierzbica SAC, Edmund Boniewicz SAC, Lucjan Balter SAC oraz o. Izydor Borkiewicz OFM. W programie znalazł się referat o. Izydora Borkiewicza *Miłosierdzie Boże według siostry Faustyny* oraz przedłożenie p. Bernarda Tuszyńskiego z Gdańska pt.: *Kult Miłosierdzia Bożego w życiu Sługi Bożej s. Faustyny*⁷⁹.

18 V 1975 r. odbyło się w Częstochowie na Dolinie Miłosierdzia Bożego XXI Sympozjum dla laikatu, podczas którego wygłoszono tylko jeden referat autorstwa ks. Stanisława Kuracińskiego *Kościół Misyjny w aspekcie Miłosierdzia*. W miejsce planowanego drugiego referatu ks. Stanisław Wierzbica SAC miał wystąpienie pro memoria „*Pamięć o zmarłym 15 lutego 1975 r. Księdzu Michale Sopońce*”, podczas którego przedstawił

⁷⁶ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [IV Sympozjum dla laikatu na Dolinie Miłosierdzia u SS. M.B. Miłosierdzia w dniu 8 stycznia 1967 r.]. B. sygn.

⁷⁷ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [Sprawozdanie z pierwszego sympozjum...]; Tamże, [S. Wierzbica, Sympozyjne refleksje o Miłosierdziu Bożym. Częstochowa-Ołtarzew 1971, mps]. B. sygn.

⁷⁸ ASACCz, *Korespondencje 1961-1969*, [List ks. S. Wierzbicy do ks. L. Baltera z dn. 29 XI 1968 r.].

⁷⁹ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1974*, [Sprawozdanie z X Sympozjum dla laikatu w Łagiewnikach 5. października 1969]. B. sygn.

projekcję z życia, działalności i pogrzebu spowiednika s. Faustyny⁸⁰. Na zakończenie obrad sympozjalnych podano także do wiadomości, że Zarząd Prowincjalny oddelegował ks. Eugeniusza Piskorka SAC do pracy w Ośrodku Studium Miłosierdzia Bożego w Częstochowie. Od września 1975 r. miał rozpocząć wizytację poszczególnych ośrodków kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce. Spotkania te miały mieć charakter formacyjnych dni skupienia dla czcicieli Miłosierdzia Bożego⁸¹.

W latach 1966-1978 odbyło się 28 sympozjów dla laikatu, które poruszały szerokie spektrum Miłosierdzia Bożego i gromadziło znaczną rzeszę czcicieli Miłosierdzia Bożego z poszczególnych ośrodków całego kraju. W czasie sympozjów wygłaszano zazwyczaj dwa referaty, po których odbywała się ożywiona dyskusja. Program sympozjów zakładał także uczestnictwo w nabożeństwach i mszach św. Sympozjom towarzyszyły również okolicznościowe wystawy oraz projekcje filmowe.

4. KONGRESY

Wybór kard. Karola Wojtyły na Papieża spowodował pojawienie się nowej przestrzeni w rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego. Jeszcze przed wyborem nowego Pasterza Kościoła Powszechnego, podczas odbywającego się w 1978 r. sympozjum teologicznego w Ołtarzewie, świecki prelegent p. Jerzy Wesołowski z Olsztyna w swoim referacie *Pokój świata a Miłosierdzie Boże* postulował powołanie specjalnej delegacji, która nowo wybranemu Ojcu Świętemu przedstawiłaby prośbę o natychmiastowe ustanowienie święta Miłosierdzia Bożego jako „pierwszy krok dla ratunku świata”⁸². Delegacja czcicieli Miłosierdzia Bożego na czele z ks. Edmundem Boniewiczem SAC została przyjęta przez papieża Jana Pawła II 28 lutego i 1 marca 1979 r., przedkładając Ojcu Świętemu prośbę o ustanowienie święta Miłosierdzia Bożego. Dwa tygodnie później papież Jan Paweł II, spotykając się z ks. Edmundem Boniewiczem SAC, udzielił ustnego zezwolenia na święto Miłosierdzia Bożego dla sanktuarium Miłosierdzia

⁸⁰ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1975-1980*, [Sprawozdanie z XXI Sympozjum na Dolinie Miłosierdzia Bożego w dniu: 18 maja 1975 roku]. B. sygn.

⁸¹ Tamże.

⁸² ASACCz, *Studia z Sympozjum w Ołtarzewie, 3-4.10.1978. Materiały z Sympozjum z okazji 40-lecia śmierci s. Faustyny...* [J. Wesołowski, *Pokój świata a Miłosierdzie Boże*. B. sygn., mps, s. 77].

Bożego w Częstochowie⁸³. Ponadto, poprosił go o dostarczenie wszystkich materiałów z sympozjów teologicznych organizowanych przez pallotyńców. Można wnioskować, że materiały te okazały się Papieżowi pomocne w przygotowaniu nowej encykliki *Dives in Misericordia*, która ukazała się w pierwszą niedzielę adwentu 1980 r.

Pojawienie się encykliki o Miłosierdziu Bożym otworzyło pallotynom nową perspektywę w organizowaniu sympozjów teologicznych. Oprócz dbałości doktrynalnej należało jeszcze bardziej skonsolidować wspólne zaangażowanie duchowieństwa i świeckich na rzecz Miłosierdzia Bożego. Poszukiwano zatem wspólnej przestrzeni dla rozdzielonych wcześniej sympozjów teologicznych i sympozjów dla czcicieli Miłosierdzia Bożego organizowanych przez ośrodek ołtarzewski i częstochowski. Pojawiła się przeto nowa inicjatywa organizacji Kongresów Miłosierdzia Bożego, których celem miało być zgłębianie tajemnicy i uczczenia Miłosierdzia Bożego, zorganizowanych w dwóch zasadniczych częściach: doktrynalnej i kultowej⁸⁴.

Głównym projektodawcą pomysłu była Sekcja Miłosierdzia Bożego Instytutu Apostolskiego, przy Wyższym Seminarium Duchownym SAC w Ołtarzewie, z siedzibą w Częstochowie⁸⁵. W trwających dyskusjach postanowiono powierzyć realizację projektu ks. Edmundowi Boniewiczowi SAC, który został odpowiedzialny za część pastoralną Sympozjum i Kongresu oraz ks. Anastazemu Bławatowi SAC, który miał zająć się przygotowaniem Sympozjum⁸⁶. Okazją do zorganizowania Sympozjum oraz Kongresu Miłosierdzia Bożego była 50. rocznica pierwszych objawień, jakich doznała Sługa Boża s. Faustyna Kowalska, a cel jaki przyświecał organizatorom było to ożywienie kultu Miłosierdzia Bożego, analiza jego form, uwrażliwienie człowieka na potrzebę czynów miłosierdzia oraz uroczyste przeżycie święta Miłosierdzia Bożego⁸⁷. Sympozjum zamykało część

⁸³ E. Boniewicz, *Delegacja czcicieli Miłosierdzia Bożego u Ojca Świętego*, Biuletyn Miłosierdzia Bożego, R. 1979, nr 4, s. 6-7.

⁸⁴ W. Seremak, *Kongresy Miłosierdzia Bożego*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 427.

⁸⁵ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1983 (1981-1983)*, [A. Bławat, E. Boniewicz, Sprawozdanie z Sympozjum oraz Kongresu ku czci Miłosierdzia Bożego odbytych w Częstochowie w dniach: 24-26 kwietnia 1981, mps, s. 1]. B. sygn.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ W. Seremak, *Kongresy Miłosierdzia Bożego organizowane przez Księży Pallotyńców w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie (1)*, Apostoł Miłosierdzia Bożego, R. 21012, nr 3 (75), s. 11.

doktrynalną i wprowadzało w wymiar kultowy, jakim był Kongres Miłosierdzia Bożego. Całość wydarzenia, sympozjum, jak i Kongres, odbywały się pod hasłem: *Królowi Miłosierdzia w hołdzie*. Po obradach sympozjalnych, które trwały dwa dni (24-25 kwietnia) odbyła się część kultowa Kongresu (26 kwietnia), której centralnym wydarzeniem była uroczysta Msza św. na wałach jasnogórskich, a następnie procesyjne przejście do Doliny Miłosierdzia w Częstochowie, gdzie poświęcono pomnik Chrystusa Miłosiernego autorstwa Franciszka Suknarskiego z Wadowic, umiejscowioneo na posesji księży Pallotynów⁸⁸.

Trzy lata później odbył się w dniach 26-29 kwietnia 1984 r. II Kongres Miłosierdzia Bożego, który przebiegał pod hasłem: *W Miłosierdziu Bożym odrodzenie*. Kongres ten został zorganizowany dla uczczenia 50. rocznicy wystawienia do publicznej czci obrazu Jezusa Miłosiernego w Ostrej Bramie w Wilnie na zakończenie Roku Jubileuszowego 1900-lecia Odkupienia Świata.

Celem doktrynalnej części II Kongresu było teologiczne pogłębienie kultu Miłosierdzia Bożego oraz uzasadnienie jego przydatności duszpasterskiej, a w części kultowej oddanie publicznego hołdu Chrystusowi Miłosiernemu oraz wyrażenie wdzięczności za szczególne Miłosierdzie Boże, jakie doznał naród polski w swojej przestrzeni historycznej, zwłaszcza podczas Odsieczy Wiedeńskiej⁸⁹. Podobnie jak pierwszy, tak i II Kongres Miłosierdzia Bożego w części doktrynalnej odbywał się na Jasnej Górze, a w części kultowej w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie, gdzie dokonano aktu oddania się Miłosierdziu Bożemu⁹⁰.

Kolejny, trzeci Kongres Miłosierdzia Bożego został zorganizowany w dniach 1-4 października 1988 r. Kongres, któremu przyświecało hasło: *W służbie Miłosierdziu Bożemu* odbył się w 50. rocznicę śmierci Sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej. Porządek III Kongresu Miłosierdzia Bożego przewidywał przez pierwsze dwa dni część kultową, a następnie część doktrynalną, podczas której wygłoszono 8 referatów, ukazujących stan kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce i w świecie. Ponadto, prelegenci dokonali próby analizy zadań i obowiązków polskiego Kościoła i jego

⁸⁸ ASACCz, *Sprawozdania Księży 1966-1983 (1981-1983)*, [A. Bławat, E. Boniewicz, *Sprawozdanie z Sympozjum oraz Kongresu...*, s. 5].

⁸⁹ W. Seremak, *Kongresy Miłosierdzia Bożego*, w: *Leksykon duchowości...*, s. 428.

⁹⁰ Tenże, *Kongresy Miłosierdzia Bożego organizowane przez Księży Pallotynów...*, s. 12.

zaangażowania na rzecz Miłosierdzia Bożego⁹¹. Kongres zakończono przy grobie s. Faustyny w Krakowie-Łagiewnikach mszą św. koncelebrowaną pod przewodnictwem bpa Czesława Domina.

Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego w Częstochowie był organizatorem IV Kongresu Miłosierdzia Bożego, który odbył się w dniach 3-6 X 1992 r. w Częstochowie. Podobnie jak poprzednich, tak i tego Kongresu podstawowym zadaniem było uczczenie Miłosierdzia Bożego i pogłębienie znajomości orędzia o Bożym Miłosierdziu. Natomiast głównym celem Kongresu było wypracowanie podstaw doktrynalnych święta Miłosierdzia Bożego, jak również wskazania środków do jego realizacji oraz opracowanie formy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego⁹². W części doktrynalnej zaprezentowano 10 referatów, które szczegółowo omawiały orędzie Miłosierdzia Bożego, w tym również w kontekście nowej ewangelizacji⁹³.

Na nową ewangelizację został ukierunkowany V Kongres ku czci Miłosierdzia Bożego, który odbył się w dniach 9-11 IV 1999 r. w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie z głównym hasłem: *W Miłosierdziu Bożym ku nowej ewangelizacji*⁹⁴. W części doktrynalnej wygłoszono 8 referatów, z czego większość referentów stanowili pallotyni, m.in. Lucjan Balter SAC, Anasztazy Bławat SAC, Marian Kowalczyk SAC, Eugeniusz Weron SAC oraz Edmund Boniewicz SAC. Kongres zakończono uroczystą Mszą św. w święto Miłosierdzia Bożego, podczas której dokonano aktu zawierzenia i poświęcenia archidiecezji częstochowskiej wszystkich uczestników Miłosierdziu Bożemu⁹⁵.

Ostatni, VI Kongres Miłosierdzia Bożego, który odbył się w dniach 1-3 IV 2016 r. został zorganizowany przez Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego oraz Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego – Centrum Teologii Apostolstwa „Pallottianum” w Ołtarzewie. Okazją do jego zorganizowania był Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia oraz 50. rocznica pierwszego sympozjum odbytego w 1966 r. Podczas Kongresu, który przebiegał pod hasłem: *Miłosierni jak Ojciec* i miał charakter modlitewno-apostolski,

⁹¹ W. Seremak, *Kongresy Miłosierdzia Bożego*, w: *Leksykon duchowości...*, s. 428.

⁹² Tenże, *Kongresy Miłosierdzia Bożego*, w: *Leksykon duchowości...*, s. 428.

⁹³ Tenże, *Kongresy Miłosierdzia Bożego organizowane przez Księży Pallotynów w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie (2)*, Apostoł Miłosierdzia Bożego, R. 21012, nr 4 (76), s. 11.

⁹⁴ A. Bochenek, E. Boniewicz, *Piąty Kongres ku czci Miłosierdzia Bożego*, *Collectanea Theologica*, R. 70: 2000, nr 1, s. 157.

⁹⁵ Tamże, s. 159-160.

wyłożono 6 referatów o charakterze pastoralnym, łączących orędzie Miłosierdzia Bożego z orędziem fatimskim poprzez przedstawienie praktycznej realizacji wyobraźni miłosierdzia⁹⁶.

5. DOROBEK PUBLICYSTYCZNO-NAUKOWY PALLOTYNÓW O MIŁOSIERDZIU BOŻYM

Wkład, jaki wnieśli pallotyńscy w rozwój kultu Miłosierdzia Bożego, jest nieoceniony. Na uwagę zasługuje fakt, że organizacja sympozjów naukowych, które po pierwszym sympozjum zorganizowanym w 1966 r. zostały rozdzielone na sympozja dla laikatu i sympozja teologiczne, dały pallotyńcom możliwość szerszego przenikania tajemnicy Miłosierdzia Bożego. Kierując się potrzebą dbałości doktrynalnej nie tylko organizowali, ale i czynnie uczestniczyli w sympozjach poprzez głoszenie referatów, które ukazywały się drukiem. Dokonując kwerendy bibliograficznej dostrzec można obok artykułów naukowych także popularno-naukowe, a nawet publicystyczne.

Uwzględniając chronologię wydarzeń i zaangażowanie poszczególnych pallotynów w rozwój kultu Miłosierdzia Bożego należy sklasyfikować od strony personalnej ich wkład piśmienniczy dostrzeżony w różnych projektach wydawniczych, ale i jednostkowych publikacjach. Z racji uwarunkowań historycznych i narosłego w przestrzeni historycznej materiału odnoszącego się do kultu Miłosierdzia Bożego należy w tym miejscu dokonać, wprawdzie niedoskonałego, bo niepełnego, zestawu bibliograficznego, sygnalizując jedynie działalność piśmienniczą pallotynów optującą wokół tematyki idei Miłosierdzia Bożego.

Wśród przedstawicieli Regii Miłosierdzia Bożego na uwagę zasługuje ks. Franciszek Cegielka SAC, który podejmując się tematyki Miłosierdzia Bożego wskazywał na jego wartość pedagogiczną. W tym kontekście jego artykuły, które często miały charakter referatów sympozjalnych zasługują na szczególną uwagę. Warto wymienić tu artykuł: *Profetyczne i pedagogiczne znaczenie Orędzia Miłosierdzia Bożego, przekazanego przez S. Faustynę*⁹⁷, czy też drobne opracowania: *Wychowanie „nowego człowieka”*

⁹⁶ M. Kowalczyk, D. Przybyszewski, *VI Kongres Miłosierdzia Bożego*, Mps.

⁹⁷ W: *W Miłosierdziu Bożym pokój i zbawienie*, Ołtarzew 1979, s. 6-34; toż, w: *Powołanie człowieka*, t. 8: *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, red. L. Balter, Warszawa 1991, s. 261-274.

w szkole *Miłosierdzia Bożego*⁹⁸ oraz *Wiara w Boże Miłosierdzie*⁹⁹. Okazał się także wytrawnym badaczem kultu Miłosierdzia Bożego, przedkładając artykuł *Z historii kultu Miłosierdzia Bożego w świecie*¹⁰⁰, w którym to przedstawił wkład marianów i pallotynów w krzewieniu kultu. Zajmując się także postacią s. Faustyny Kowalskiej na uwagę zasługuje jego publikacja książkowa pt.: *Siostra Faustyna Kowalska – szafarka Miłosierdzia Bożego*¹⁰¹. Przedstawiając życiorys s. Faustyny równocześnie nakreślił całą ideę Miłosierdzia Bożego w jej ujęciu i ujęciu biblijnym. Ukazując duchową drogę ku świętości Mistyczki przedstawił również główny zarys i formy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego¹⁰². W całym dorobku naukowym ks. Franciszka Cegieli SAC ogółem znalazło się 10 pozycji odnoszących się do s. Faustyny Kowalskiej i kultu Miłosierdzia Bożego¹⁰³.

Wielkim czcicielem, propagatorem i świadkiem Miłosierdzia Bożego był pallotyn z Regii Miłosierdzia Bożego, ks. Alojzy Misiak SAC. Jako dyrektor 3-letniej drukarskiej szkoły technicznej „Ecole Technique d’Imprimerie Notre Famille” w Osny oraz dyrektor „Apostolat de la Miséricorde Divine” w Osny wydawał książki i broszury związane z kultem Miłosierdzia Bożego. Dla celów rozwoju kultu założył w 1955 r. półrocznik „Messenger de la Miséricorde Divine”, którego był redaktorem naczelnym¹⁰⁴. Jego publikacje mają charakter popularyzatorski, a na szczególną uwagę zasługuje książka pt.: *O Miłosierdziu Bożym. Wyjątki z Dzienniczka siostry Faustyny (ze Zgromadzenia Matki Boskiej Miłosierdzia)* wydanej w Paryżu w 1953 r.¹⁰⁵ Na potrzeby rozwijającego się kultu wydawał w języku polskim i francuskim oddzielne publikacje, które wyjaśniały teologiczny charakter modlitw do Miłosierdzia Bożego¹⁰⁶.

⁹⁸ Królowa Apostołów, R. 1984, nr 10, s. 13.

⁹⁹ Przewodnik Miłosierdzia, R. 1973, nr 10-11, s. 4, 12; R. 1986, nr 1-3, s. 26-27.

¹⁰⁰ Collectanea Theologica, R. 1982, nr 1, s. 145-156.

¹⁰¹ Nord Tonawanda 1954, Wydaw. Pallotinum, ss. 396; toż, wyd. 2, 1958; toż, wyd. 3, Londyn 1980. Wydaw. Veritas, ss. 334.

¹⁰² F. Gomulczak, *Cegiela. Pasterz Polonii*, s. 221.

¹⁰³ Zob. K.A. Nowak, *Cegiela Franciszek Antoni*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, red. J. Mandziuk, t. 9, Warszawa 2006, s. 138-140.

¹⁰⁴ S. Tylus, *Misiak Alojzy*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, red. T. Błaszczak, W. Gliński, J. Mandziuk, t. 10, Warszawa (w druku).

¹⁰⁵ Paryż 1953, ss. 160; wyd. 2, Paryż 1955.

¹⁰⁶ *Modlitwa do Miłosierdzia Bożego*, Paryż 1953, ss. 32. Toż, wyd. 2 rozsz., Paryż 1955, ss. 64; *Prières à la Miséricorde Divine. Institution Saint Divine*, Osny 1953, ss. 39. Toż, wyd. 2, Paryż 1955, ss. 64. Toż, wyd. 3 zm., Paryż 1955, ss. 66.

Największą aktywność piśmienniczą wykazywali pallotyni w Polsce. Ich dorobek naukowy siłą rzeczy związany był z wygłaszanymi referatami podczas sympozjów teologicznych i sympozjów dla laikatu. W ich organizacji największe zasługi położył ks. Stanisław Wierzbica SAC, który dla idei Miłosierdzia Bożego wg przekazu s. Faustyny Kowalskiej szukał solidnych podstaw teologicznych. W tym celu pozyskał zespół wybitnych naukowców z KUL-u, którzy biorąc udział w pierwszym sympozjum teologicznym w 1966 r. w Częstochowie przygotowali odrębną pozycję książkową o charakterze wybitnie naukowym pt. *Ewangelia Miłosierdzia*¹⁰⁷. Publikacje ks. Stanisława Wierzbicy SAC mają charakter popularyzatorski, które często drukował w *Biuletynie Miłosierdzia Bożego*. Dotyczyły one sprawozdań z odbytych sympozjów, z działalności Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego, a także miały charakter krótkich opracowań z zakresu kultu Chrystusa Miłosiernego. Ks. Stanisław Wierzbica SAC przyczynił się do powstania serii wydawniczej *Powołanie Człowieka*, w której drukowano wystąpienia sympozjalne z lat 1968, 1972, 1975 i 1978. Dla ścisłej dokumentacji posympozjalnej podjął się redakcji m.in.: *Sympozyjne refleksje o miłosierdziu Bożym*¹⁰⁸ oraz *Programy sympozjów i stenogramy z dyskusją*¹⁰⁹. Był też autorem modlitewnika *Jezu ufam Tobie. Zbiór modlitw, nowenn, adoracji, rozważań, pieśni poświęconych miłosierdziu Bożemu*¹¹⁰.

W upowszechnianiu orędzia Miłosierdzia Bożego ważną rolę odegrał również ks. Edmund Boniewicz SAC, który jako kierownik Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego w 1977 r. rozpoczął wydawanie *Biuletynu Miłosierdzia Bożego*, będąc jego redaktorem naczelnym do 1991 r.¹¹¹ Wśród licznych opracowań jego autorstwa na uwagę zasługują także artykuły: *ABC Czycieli Miłosierdzia Bożego*¹¹², *Duchowość księdza Michała Sopoćko apostoła miłosierdzia Bożego*¹¹³, a przede wszystkim pozycje książkowe: *Bóg jest miłosierdziem*¹¹⁴, *Głosmy orędzie Bożego miłosierdzia. Czytania*

¹⁰⁷ Red. W. Granat, Poznań–Warszawa 1970, ss. 420.

¹⁰⁸ Częstochowa–Ołtarzew 1971.

¹⁰⁹ Częstochowa 1972.

¹¹⁰ Warszawa 1971; wyd. 2, Warszawa 1982, ss. 539.

¹¹¹ S. Tylus, *Boniewicz Edmund*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, red. T. Błaszczyk, W. Gliński, J. Mandziuk, t. 10, Warszawa (w druku).

¹¹² *Biuletyn Miłosierdzia Bożego*, R. 1982, nr 11, s. 25-35.

¹¹³ *Biuletyn Miłosierdzia Bożego*, R. 1985, nr 16, s. 27-32.

¹¹⁴ Częstochowa 1995, ss. 168.

na temat dziejów i rozwoju kultu¹¹⁵ oraz broszura pt. *Matka Miłosierdzia w tajemnicy zbawienia w pismach bł. Faustyny i w świetle kultu miłosierdzia Bożego*¹¹⁶.

Z historii kultu Miłosierdzia Bożego sięgającego czasów XIX wieku dostrzec można obszerne opracowanie historyka pallotyńców ks. Alojzego Haasa SAC pt.: *O Bractwie Miłosierdzia Bożego dla Polski z roku 1848. Ze studiów nad ścieżkami inspiracji pallotyńskiej*¹¹⁷. Artykuł, opisując dzieje Bractwa, osadza je w teologii miłosierdzia Pallottiego sugerując, że z inspiracji XIX-wiecznego Mistyka sama organizacja Bractwa i elastyczność jej form zbieżna była z zasadami apostołstwa katolickiego.

Tematykę kultu Miłosierdzia Bożego porusza w swoich artykułach ks. Anastazy Bławat SAC, które w ramach sympozjalnych wystąpień drukowane były w Biuletynie Miłosierdzia Bożego, bądź w serii wydawniczej *Powołanie człowieka*, a także w *Communio*. Do ważniejszych publikacji należą: *Kontemplacja miłosierdzia Bożego w misterium paschale*¹¹⁸, *Kult Miłosierdzia Bożego*, w którym omawiał ideę Miłosierdzia Bożego oraz nabożeństwa towarzyszące kultowi¹¹⁹, a także *Kult Miłosierdzia Bożego inspirowany przez siostrę Faustynę Kowalską oraz okoliczności jego rozwoju*¹²⁰. Efektem czynnego uczestnictwa w sympozjum teologicznym w 1975 r. był referat ks. Bławata pt.: *Spoleczna funkcja rodziny jako podstawowej wspólnoty ludzkiej w świecie*¹²¹.

Niestrudzonym propagatorem idei Miłosierdzia Bożego, który jako zastępca kierownika Sekretariatu ds. Miłosierdzia, kaznodzieja, rekolekcyjnik oraz organizator sympozjów i kongresów z pasją szerzył jego kult, był ks. Eugeniusz Piskorek SAC. Jego bibliografia zawiera 15 opracowań dotyczących bezpośrednio idei Miłosierdzia Bożego, a na szczególną uwagę zasługuje artykuł *Misja Ojca Świętego Jana Pawła II w kulcie miłosierdzia*

¹¹⁵ Częstochowa 1999, ss. 318; wyd. 2, Częstochowa 2000, ss. 328.

¹¹⁶ Częstochowa 1995, ss. 28.

¹¹⁷ Roczniki Pallotyńskie, R. 6: 1965, s. 25-46; toż, w: *Sympozyjne refleksje o Miłosierdziu Bożym*, red. S. Wierzbica, Częstochowa-Ołtarzew 1971, s. 3-22; toż, w: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...Bo Jego miłosierdzie na wieki”, Poznań 1972, s. 317-333.

¹¹⁸ *Communio*, R. 1: 1981, nr 1-2, s. 98-109.

¹¹⁹ Biuletyn Miłosierdzia Bożego, R. 1982, nr 11, s. 68-83, Współautor E. Boniewicz.

¹²⁰ W: *Królowi Miłosierdzia w holdzie*, red. E. Boniewicz, Częstochowa 1984, s. 144-152.

¹²¹ *Powołanie człowieka*, t. 5: *Odpowiedzialni za świat*, Poznań-Warszawa 1982, s. 178-191.

*Bożego*¹²², w którym wykazuje zaangażowanie Papieża w proces krzewienia Miłosierdzia Bożego w świecie.

Wartość sensu stricto naukową ma działalność piśmiennicza ks. Lucjana Baltera SAC, który był wybitną osobowością świata nauki. Jako wytrawny dogmatyk i teolog, a także współredaktor *Międzynarodowego Przeglądu Teologicznego Concilium*, a po jego zawieszeniu także *Communio* oraz współorganizator sympozjów teologicznych, poświęconych kultowi Miłosierdzia Bożego, podejmował refleksję teologiczną nad tą jeszcze nie w pełni opracowaną ideą. W bogatym dorobku naukowym liczącym 1375 pozycji naukowych, popularno-naukowych, publicystycznych, recenzji oraz tłumaczeń, tematyka Miłosierdzia Bożego stanowi około 100 publikacji¹²³. Liczne jego artykuły znalazły światło druku w serii wydawniczej *Powołanie człowieka*, której był redaktorem. Pozycja ta stała się swoistą dokumentacją sympozjów teologicznych, a zawarte w nich referaty ujmowały Miłosierdzie Boże w głębokiej analizie teologicznej. Każdy z tomów poświęconych Miłosierdziu Bożemu opatrzony był jego wstępem, w którym, oprócz przedstawienia zawartości dzieła, przypominał także historię organizowanych sympozjów. Najwięcej jego publikacji znajduje się w tomie 8. tej serii, a wśród nich: *Chrystus Pan objawieniem Miłosierdzia Bożego* (s. 27-37), *Nurt eschatologiczny we współczesnym chrześcijaństwie a Miłosierdziu Bożem* (s. 75-88), „*Tamten świat*” w oczach siostry Faustyny (s. 140-157) oraz *Teologiczna wartość litanii do Miłosierdzia Bożego* (s. 255-260)¹²⁴. Ważnym artykułem w tej tematyce jest: *Teologiczno-pastoralne uzasadnienie kultu oraz święta miłosierdzia Bożego*¹²⁵. W kręgu jego zainteresowania pozostawała także s. Faustyna Kowalska, a przede wszystkim teologiczne naświetlenie treści jej objawień oraz głębi jej „Dzienniczka”. W tym obszarze znajdziemy artykuły: *Kult miłosierdzia Bożego w świetle „Dzienniczka” bł. Faustyny*¹²⁶ oraz *Treść objawień sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej*¹²⁷. Oprócz ujęcia tajemnicy Miłosierdzia

¹²² Biuletyn Miłosierdzia Bożego, R. 1980, nr 6, s. 73-83.

¹²³ Zob. S. Tylus, *Balter Lucjan Napoleon*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, red. T. Błaszczyk, W. Gliński, J. Mandziuk, t. 10, Warszawa (w druku).

¹²⁴ W: *Powołanie człowieka*, t. 8: *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, red. L. Balter, Poznań 1991.

¹²⁵ Biuletyn Miłosierdzia Bożego, R. 1980, nr 6, s. 6-57; toż, *Collectanea Theologica*, R. 51: 1981, nr 2, s. 25-51.

¹²⁶ *Ateneum Kapłańskie*, R. 85: 1993, t. 120, z. 3, s. 489-503.

¹²⁷ W: *Miłosierdzie źródłem nadziei*, red. J. Oleszko, Ząbki 1998, s. 49-63.

Bożego w zakresie eschatologicznym i eklezjologicznym ważne miejsce w jego badaniach zajmuje nauczanie Jana Pawła II, a przede wszystkim treść encykliki „*Dives in misericordia*”¹²⁸.

Miłosierdzie Boże w obszarze tzw. teologii apostołstwa laikatu preferowane było przez jej przedstawicieli ks. Eugeniusza Werona SAC i ks. Romana Foryckiego SAC. Stąd pojawiające się artykuły ks. Foryckiego m.in.: *Prymat miłości i miłosierdzia w apostołstwie*¹²⁹, *Kult miłosierdzia Bożego w życiu religijnym Kościoła*¹³⁰. Ks. Roman Forycki SAC w swoich badaniach nie pominął wrażliwości Jana Pawła II i jego wielkiego wkładu w rozwój teologii Miłosierdzia Bożego. W tym aspekcie cenne są jego artykuły: *Nauczanie Jana Pawła II o miłosierdziu Bożym na tle nauki Kościoła przed jego pontyfikatem*¹³¹ oraz *Miłosierdzie Boże jako myśl przewodnia pontyfikatu Jana Pawła II*¹³². Natomiast ks. Eugeniusz Weron SAC wyznaczał laikatowi pierwszorzędną rolę w Ruchu Miłosierdzia Bożego, opisując wpływ laikatu na odnowę świata w aspekcie Miłosierdzia Bożego¹³³. Ponadto w swoich publikacjach zajął się heroicnością cnót s. Faustyny, a przede wszystkim ukazywał wpływ i rolę encykliki „*Dives in misericordia*” w dziele nowej ewangelizacji¹³⁴.

Młode pokolenie pallotynów w swoich publikacjach naukowych nie omija tematyki Miłosierdzia Bożego, a wręcz poszerza ją w aspekcie

¹²⁸ Encyklika „*Dives in misericordia*” jako owoc i właściwe ukierunkowanie kultu rozwijającego się oddolnie w Kościele, w: *Teologia miłosierdzia Bożego. Materiały z sympozjów ekumenicznych w Łodzi w latach 1991, 1992 i 1994. Kościół Starokatolicki Mariawitów*, Płock 2003, s. 25-42.

¹²⁹ W: *Sympozyjne refleksje o miłosierdziu Bożym*, s. 116-129.

¹³⁰ W: *Powołanie człowieka*, t. 2: „...*Bo Jego miłosierdzie na wieki*”, s. 365-375.

¹³¹ W: *Spotkanie miłości z miłosierdziem. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Lucjanowi Balterowi SAC z okazji 70. rocznicy urodzin i czterdziestolecia pracy naukowej*, red. P. Góralczyk, F. Mickiewicz, T. Skibiński, Ząbki 2006, s. 93-103.

¹³² W: *Błogosławiony Jan Paweł II apostoł ludu Bożego*, red. M. Kowalczyk, T. Skibiński, Biblioteka ITA 11, Warszawa 2011, s. 97-110.

¹³³ *Rola laikatu w Ruchu Miłosierdzia Bożego*, w: *Miłosierdzie Boże, podstawy i założenia*, Ołtarzew 1979, s. 78-98. Toż, *Collectanea Theologica*, R. 52: 1982, nr 1, s. 137-145; *Kult miłosierdzia Bożego i apostołstwo*, *Wiadomości SAC*, R. 1984, nr 2, s. 59-67; *Odnowa świata przez ludzi świeckich w aspekcie miłosierdzia Bożego*, w: *Powołanie człowieka*, t. 8: *Wobec tajemnicy Bożego miłosierdzia*, s. 89-98.

¹³⁴ *Heroiczność cnót sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej a owocność jej apostołstwa*, *Biuletyn Miłosierdzia Bożego*, R. 1992, nr 31, s. 62-73; *Encyklika „Dives in misericordia” w aspekcie nowej ewangelizacji*, *Biuletyn Apostołstwa Miłosierdzia Bożego*, R. 2001, nr 36, s. 39-48; *Nowa Ewangelizacja jako dzieło miłosierdzia Bożego*, tamże, s. 3-9.

nowych trendów teologicznych. Ks. Waldemar Seremak SAC, który jest teologiem apostołstwa i duchowości zasługuje także na miano teologa Miłosierdzia Bożego, zważywszy że przeważająca większość jego publikacji optuje wokół tematyki Miłosierdzia Bożego. Jego doktorat pisany w 1996 r. na KUL-u pt.: „Idea Miłosierdzia Bożego a nowa ewangelizacja. Studium na podstawie *Dzienniczka* bł. Faustyny Kowalskiej i nauczania Jana Pawła II” ujrzał światło dzienne pod zmienionym tytułem *Miłosierdzie Boże a nowa ewangelizacja. Znaki czasu*¹³⁵. Ponadto w swoich naukowych artykułach, poruszając tematykę nowej ewangelizacji, wskazuje na możliwość jej realizacji poprzez recepcję idei Miłosierdzia Bożego, a współczesną duchowość chrześcijańską opiera na teologii Miłosierdzia Bożego¹³⁶.

Szeroki obszar badań naukowych od teologii dogmatycznej poprzez teologię fundamentalną i apostołstwa aż po teologię Miłosierdzia Bożego znaleźć można w bibliografii ks. Mariana Kowalczyka SAC. W perspektywie Miłosierdzia Bożego pozostaje jego dogmatyczne ujęcie, które przedstawił w artykule *Miłosierdzie Boże w urzeczywistnianiu się królestwa Bożego*¹³⁷. W swoich naukowych artykułach analizuje ideę Miłosierdzia Bożego we współczesnym nauczaniu Kościoła zawartym w encyklikach Piusa XI „*Quas primas*”, Jana Pawła II „*Dives in misericordia*” czy w liście apostołskim Benedykta XVI „*Porta fidei*”¹³⁸. Swoje artykuły poświęcone Miłosierdziu Bożemu drukował także w zbiorowych opracowaniach, które często były materiałami posympozjalnymi. Wymienić tu warto m.in. artykuły: *Bogaty w miłosierdzie Bóg chce zbawienia wszystkich ludzi*¹³⁹,

¹³⁵ Lublin 2001, ss. 400.

¹³⁶ *Sposoby realizacji nowej ewangelizacji wynikające z recepcji idei Miłosierdzia Bożego*. Roczniki Teologiczne, R. 48: 2001, z. 5, s. 139-161; *Duchowość chrześcijańska w świetle nauki Jana Pawła II o Miłosierdziu Bożym*, w: *Jan Paweł II – Mistrz duchowy*, red. M. Chmielewski, Lublin 2006, Homo Meditans, t. 27, s. 227-246.

¹³⁷ W: *Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia*, red. K. Gózdź, K. Guzowski, Lublin 2010, s. 275-286.

¹³⁸ *Encyklika Quas primas Piusa XI w aspekcie Miłosierdzia Bożego*, Biuletyn Miłosierdzia Bożego, R. 1997, nr 32, s. 7-15; *Wokół encykliki bł. Jana Pawła II „Dives in misericordia”*, Biuletyn Apostołstwa Miłosierdzia Bożego, R. 2011, nr 46, s. 50-63; *Idea miłosierdzia Bożego według Listu apostołskiego Porta fidei*, Biuletyn Apostołstwa Miłosierdzia Bożego, R. 2013, nr 48, s. 55-70.

¹³⁹ W: *W miłosierdziu Bożym ku nowej ewangelizacji. Materiały V Kongresu ku czci Miłosierdzia Bożego, 9-11 IV 1999 r.*, Częstochowa 1999, s. 69-77.

*Uwielbienie Boga w Trójcy Świętej i w Jego Miłosierdziu*¹⁴⁰ oraz *Papieskie zawierzenie Miłosierdziu Bożemu w perspektywie ostatecznego spełnienia zbawczej misji Chrystusa i Kościoła*¹⁴¹.

PODSUMOWANIE

Kult Miłosierdzia Bożego, który w znacznym stopniu rozszerzał się oddolnie wśród laikatu domagał się także teologicznego uzasadnienia, w czym szczególną rolę przypisać należy pallotynom pracującym tak w Polsce, jak i na misjach. Ich obecność w wielu dziedzinach polskiej kultury widoczna w działalności piśmienniczej i wydawniczej, a także edukacyjnej i wychowawczej jest znacząca. Stali się też wiodącą awangardą w teologicznym uzasadnianiu idei Miłosierdzia Bożego poprzez organizowanie sympozjów dla laikatu, a przede wszystkim sympozjów teologicznych, w których brali udział czołowi przedstawiciele świata nauki, jak również członkowie Episkopatu Polski. Wielkie zasługi w tym polu działalności należy przypisać ks. Stanisławowi Wierzbicy SAC, ks. Edmundowi Boniewiczowi SAC, którzy dali impuls do teologicznych dysput na temat Miłosierdzia Bożego. Kontynuatorami ich dzieła byli: ks. Lucjan Balter SAC, ks. Eugeniusz Weron SAC oraz ks. Roman Forycki SAC, którzy jako wybitni teologowie, prowadząc swoje badania naukowe, ujmowali Miłosierdzie Boże w różnych aspektach współczesnych trendów teologicznych. Wkład pallotynów w rozwój kultu Miłosierdzia Bożego jest zatem znaczący i w znacznej mierze przyczynił się do rozpowszechnienia jego idei w świecie.

¹⁴⁰ W: *Materiały z Sympozjum na temat: „Zbawiciel świata – Królem Miłosierdzia, Częstochowa 4-5 X 2000 r.*, Częstochowa 2001, s. 3-14.

¹⁴¹ W: *Bóg bogaty w miłosierdzie*, Kolekcja Communio nr 15, red. L. Balter, Poznań 2003, s. 359-375.

Tabela 1. Kongresy Miłosierdzia Bożego

Lp	Nazwa wydarzenia	Data wydarzenia	Hasło wydarzenia	Prelegenci	Tytuły referatów
1	I Kongres Miłosierdzia Bożego	24-26 IV 1981 Jasna Góra i Dolina Miłosierdzia w Częstochowie	Królowi Miłosierdzia w hołdzie	ks. bp Stanisław Smoleński o. Jacek Salij OP ks. Józef Majkowski SJ ks. Eugeniusz Weron SAC ks. kard. Franciszek Macharski ks. bp Bolesław Pylak Jerzy Wesolowski ks. Lucjan Balter SAC	Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego w świetle encykliki <i>Dives in misericordia</i> Teologia obrazu Jezusa Miłosiernego Osobowość psychologiczna s. Faustyny Kowalskiej a jej religijne wizje Teologiczna analiza nowenny do Miłosierdzia Bożego Znaczenie kultu Miłosierdzia Bożego w życiu Kościoła Maryjne implikacje Ruchu Miłosierdzia Bożego Teologiczne znaczenie oraz życiowa wartość Koronki do Miłosierdzia Bożego Teologiczna wartość Litanii do Miłosierdzia Bożego
2	II Kongres Miłosierdzia Bożego	26-29 IV 1984 Częstochowa	W Miłosierdziu Bożym odrodzenie	ks. bp Władysław Miziołek ks. bp Edward Kisiel ks. Lucjan Balter SAC ks. Walerian Słomka ks. Mieczysław Brzozowski ks. Franciszek Cegiełka SAC ks. Eugeniusz Weron SAC ks. bp Paweł Socha ks. Teofil Study ks. Adam Szafranski	Duchowy kryzys współczesnego świata Bóg – Ojcem Miłosierdzia Chrystus Pan objawieniem Miłosierdzia Bożego Tajemnica Miłosierdzia Bożego w chrześcijańskiej wizji człowieka Kościół głoszący Miłosierdzie Boże Wychowanie nowych ludzi w szkole Miłosierdzia Bożego Odnowa świata przez ludzi świeckich w aspekcie Miłosierdzia Bożego Realizacja Miłosierdzia Bożego w duszpasterstwie Historia Wiedenska jako znak Miłosierdzia Bożego wyproszonego przez Maryję Ku cywilizacji Miłości Miłosierniej

<p>3</p>	<p>III Kongres Miłosierdzia Bożego</p>	<p>1-4 X 1988 Częstochowa</p>	<p>W służbie Miłosierdziu Bożemu</p>	<p>ks. Stanisław Włodarczyk ks. Eugeniusz Weron SAC ks. Teofil Siudy ks. Franciszek Cegiella SAC ks. Roman Forycki SAC ks. Lucjan Balter SAC ks. Feliks Folejewski SAC ks. abp Edward Kisiel</p>	<p>Miłosierdzie Boże nadzieją ocalenia Ludu Bożego według Pisma Świętego Laikat w służbie miłosierdzia Bożego w kontekście trzeciej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski oraz VII Synodu Biskupów Matka Miłosierdzia w służbie Miłosierdzia Bożego Naród polski w służbie Miłosierdzia Bożego u progu III Tysiąclecia Kościół w Polsce w posłannictwie Miłosierdzia Bożego (możliwości, zadania, obowiązki) Eschatologiczny charakter orędzia s. Faustyny w 50. rocznicę śmierci Miłosierdzie Boże objawiające się w akcie milenijnym jako znak i zadanie w służbie Miłosierdzia Bożego Obecny stan kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce i świecie oraz perspektywy jego rozwoju na przyszłość</p>
<p>4</p>	<p>IV Kongres Miłosierdzia Bożego</p>	<p>3-6 X 1992 Częstochowa</p>	<p>Nim przyjdę jako sędzia sprawiedliwy przychodzę w pierw jako król miłosierdzia (Dz. 49)</p>	<p>ks. kard. Franciszek Macharski ks. abp Stanisław Nowak ks. bp Paweł Socha ks. kard. Józef Glemp ks. Lucjan Balter SAC ks. bp Józef Michalik ks. Eugeniusz Weron SAC</p>	<p>Powszechne wprowadzenie święta Miłosierdzia Bożego istotnym warunkiem wypełnienia orędzia Miłosierdzia Bożego Teologia święta Miłosierdzia Bożego – jego znaczenie oraz szczególne rola prawdy o Miłosierdziu Bożym w życiu duchowym Szczególna odpowiedzialność czcicieli Miłosierdzia Bożego w Polsce za recepcję i wypełnienie w Kościele i w świecie orędzia Miłosierdzia Bożego Orędzie Miłosierdzia Bożego a II Plenarny Synod Polski Praktyka nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego a realizacja orędzia Miłosierdzia Bożego Orędzie Miłosierdzia Bożego odpowiedzialność na palące problemy współczesnego świata, Kościoła i Polski Orędzie Miłosierdzia Bożego a nowa ewangelizacja</p>

			ks. Walerian Słomka s. Elżbieta Sępak ZMBM ks. Anasztazy Bławat SAC		ks. Walerian Słomka s. Elżbieta Sępak ZMBM ks. Anasztazy Bławat SAC	Orędzie Miłosierdzia Bożego a budowa cywilizacji miłości Postawa apostołska i duchowość s. Faustyny Kowalskiej wzorem dla czcicieli Miłosierdzia Bożego i drogi do świętości Zbawczy charakter spotkania się z Królem miłosierdzia poprzez praktykę nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego
5	V Kongres Miłosierdzia Bożego	9-11 IV 1999 Częstochowa	W Miłosierdziu Bożym ku nowej ewangelizacji	ks. bp Stanisław Stefanek ks. Lucjan Balter SAC Karol Klauza ks. Ireneusz Skubiś ks. Anasztazy Bławat SAC ks. Marian Kowalczyk SAC ks. Eugeniusz Weron SAC	ks. bp Stanisław Stefanek ks. Lucjan Balter SAC Karol Klauza ks. Ireneusz Skubiś ks. Anasztazy Bławat SAC ks. Marian Kowalczyk SAC ks. Eugeniusz Weron SAC	Apostołski wymiar rodziny chrześcijańskiej jako znak Bożego Miłosierdzia Kościół jako sakrament Bożego Miłosierdzia Obecność ludzi świeckich w nass-mediach Miłosierdzie Boże w działalności społeczno-politycznej ludzi świeckich Ojcostwo ziemskie odblaskiem Bożego Miłosierdzia Bogaty w miłosierdzie Bóg Ojciec chce zawiązać wszystkie ludzi Kierownictwo duchowe realizowane przez świeckich w posłudze nowej ewangelizacji
6	VI Kongres Miłosierdzia Bożego	1-3 IV 2016 Częstochowa	Miłosierni jak Ojciec	ks. Stanisław Czajła SAC ks. Mirosław Stankiewicz ks. Stanisław Radulski SAC ks. Waldemar Seremak SAC s. Małgorzata Wyrodek SAC ks. Marian Kowalczyk SAC	ks. Stanisław Czajła SAC ks. Mirosław Stankiewicz ks. Stanisław Radulski SAC ks. Waldemar Seremak SAC s. Małgorzata Wyrodek SAC ks. Marian Kowalczyk SAC	Faima a Miłosierdzie Boże Bł. ks. Michał Sopoćko, powiernik tajemnic św. Faustyny Jezus Chrystus jest obliczem miłosierdzia Ojca Rok Miłosierdzia przynagleniem do wyobraźni miłosierdzia Służebnica Boża Elżbieta Sanna, święcka współpracownica św. Wincentego Pallottiego Czy Miłosierdzie Boże to pobliżliwość na grzech?

Źródło: ASACCz, *Materiały z I Kongresu 24-26.04.1981*, b. sygn: ASACCz, *Materiały z III Kongresu 1-5.10.1988*, b. sygn: ASACCz, *Materiały z IV Kongresu 3-6.1992*, b. sygn: A. Bławat, *Pierwszy kongres ku czci Miłosierdzia Bożego*, Collectanea Theologica, R. 52: 1982, z. 2, s. 153-159; E. Weron, *Drugi kongres ku czci Miłosierdzia Bożego*, Collectanea Theologica, R. 55: 1985, z. 1, s. 133-140; A. Bławat, *Kościół głoszący Miłosierdzie Boże*, Collectanea Theologica, R. 55: 1985, z. 1, s. 140-143; *Biuletyn Miłosierdzia Bożego*, R. 1984, nr 14, ss. 280; W. Seremak, *Trzeci kongres ku czci Miłosierdzia Bożego*, Collectanea Theologica, R. 59: 1989, z. 3, s. 95-103.

Tabela 2. Sympozycja teologiczne

Lp	Nazwa wydarzenia	Data wydarzenia	Hasło wydarzenia	Prelegenci	Tytuły referatów
1.	Symposium teologiczne	17 XI 1966 Częstochowa		ks. Wincenty Granat ks. Antoni Słomkowski o. Andrzej L. Krupa OFM ks. Józef Majka ks. Władysław Poplałek Irena Sławińska, Mieczysław Gogacz Wanda Achremowicz	Miłosierdzie jako przymiot Boga Miłosierdzie Boże we wcieleniu i odkupieniu Maryja Matką Miłosierdzia Kościół jako dalszy ciąg miłosierdzia Chrystusa Spotkanie z Chrystusem w Kościele w sakramentach świętych Ewangelia Miłosierdzia współcześnie odczytana Problematyka miłosierdzia w literaturze polskiej – wartości humanistyczne Kult Boga Miłosiernego przez Chrystusa i w Chrystusie
2.	Symposium teologiczne	14-16 XI 1968 Olsztyn		ks. Wincenty Granat o. Leonard Stopnicki ks. Andrzej Bober TJ ks. Józef Krasinski ks. Stanisław Wawryn ks. Roman Forycki SAC ks. Wincenty Granat ks. Władysław Poplałek ks. Antoni Słomkowski ks. Stanisław Burzawa	Miłosierdzie Boże w świetle Pisma Św. i nasza na nie odpowiedź Miłosierdzie Boże w wypowiedziach Ojców Kościoła Miłosierdzie Boże w nauce Magisterium Kościoła Kult Serca Bożego w świetle encykliki „Haurietis Aquas” Kult Miłosierdzia Bożego w świetle encykliki „Haurietis Aquas” Podstawy teologiczne kultu Chrystusa Miłosiernego Dynamizm spotkania z Chrystusem w sakramencie miłosierdzia Miłosierdzie Boże paschalnym misterium Chrystusa Miłosierdzie Boże w roku liturgicznym
3.	Symposium teologiczne	25-26 X 1972 Olsztyn	Miłosierdzie Boże a apostołstwo	ks. Jan Stepien ks. Antoni Słomkowski ks. Wincenty Granat ks. Andrzej Zuberbier ks. Jerzy Kudasiwicz	Apostołstwo w ujęciu biblijnym Odpowiedź człowieka na wołanie miłosiernego Boga Chrystus – Apostoł miłości miłosiernej Nadprzyrodzona odpowiedź człowieka „Miłosierdzia chcę, a nie ofiary” (Oz 6,6; Mt 9,13; 12,7)

4.	Symposium teologiczne	4-6 X 1975 Ołtarzew	Odpowiedzialni za świat	ks. Władysław Lydka ks. Eugeniusz Weron SAC ks. Feliks Gryglewicz ks. Marek Starowieyski ks. bp Ignacy Tokarczuk ks. Wincenty Granat ks. Franciszek Cegiella SAC ks. Eugeniusz Weron SAC ks. Lucjan Balter SAC ks. kard. Karol Wojtyła o. Andrzej L. Krupa OFM ks. H. M. Köster SAC ks. Franciszek Cegiella SAC	Apostolstwo Kościoła jako wyraz Miłosierdzia Bożego Miłosierdzie Boże w apostołskim powołaniu ludzi świeckich Janowy stosunek do świata Starożytni chrześcijaństwo wobec otaczającego ich świata Problem sekularyzacji w aspekcie duszpasterskim Partnerstwo człowieka z Bogiem Chrześcijańskim w świecie Chrześcijańskim świecki w świecie Wyjści spośród ludzi, ale użyteczni dla świata. Zbawcze posłannictwo zakonów w świecie Konsekracja świata. Granice autonomii doczesności Boże Macierzyństwo jako charyzmat posługiwania Kościołowi De consecratione mundi Beatae Mariae [Poświęcenie świata Najświętszej Dziewicy] Maryjna duchowość apostołów świeckich
5	Symposium teologiczne	3-4 X 1978 Ołtarzew	W Miłosierdziu Bożym – pokój i zbawienie	ks. Franciszek Cegiella SAC ks. Wincenty Granat Jerzy Wesolowski ks. Eugeniusz Weron SAC ks. Lucjan Balter SAC	Profetyczne i pedagogiczne znaczenie orędzia Miłosierdzia Bożego przekazanego przez s. Faustynę Mesjanistyczny charakter kultu Miłosierdzia Bożego objawionego w Chryście Pokój świata a Miłosierdzie Boże Rola laikatu w ruchu Miłosierdzia Bożego Nurt eschatologiczny we współczesnym świecie a Miłosierdzie Boże Jak ks. Michał Sopoćko «widzi» siostrę Faustynę
6	Międzynarodowe Symposium Teologiczne	19-20 V 2016 Częstochowa	Miłosierdzie Boże od Notyfikacji watykańskiej do współczesności	ks. Stanisław Strzelecki ks. Franciszek Mickiewicz SAC ks. Paweł Bortkiewicz Tohr ks. Dariusz Przybyszewski SAC	Miłosierdzie Boże jako wzór naszego miłosierdzia w świetle nauczania Jezusa Miłosierdzie a prawda o małżeństwie – refleksje posymodalne Apostolat Doliny Miłosierdzia Bożego w Częstochowie

			<p>ks. Jan Machniak</p> <p>ks. Aleksander Pietrzyk SAC</p> <p>ks. Adam Walczak SAC</p> <p>Rastislav Adamko</p> <p>Ronald i Helen Wylie</p> <p>Wilhelmus Maria Egen</p> <p>ks. Marian Kowalczyk SAC</p> <p>ks. Franciszek Gomułczak SAC</p> <p>ks. bp Henryk Cierieszko</p> <p>ks. Czesław Rychlicki</p> <p>ks. Stanisław Zarzycki SAC</p>	<p>Rola sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach w szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego w świecie</p> <p>Przeświadczenie pallotynów o prawdziwości posłannictwa s. Faustyny – 75 lat na służbie Miłosierdzia Bożego we Francji</p> <p>Wkład pallotynów w szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego na Słowacji i w Czechach</p> <p>Ukazanie Miłosierdzia Bożego na podstawie wybranych przykładów śpiewów gregoriańskich</p> <p>Dziadkowie przekazicielami wiary katolickiej – realizacja duchowego dzieła miłosierdzia wobec młodych</p> <p>Nasładowanie miłosiernego wcielenia</p> <p>Troska o poprawny przekaz Miłosierdzia Bożego w pallotynskiej wspólnotce oltarzewskiej</p> <p>Księżda Franciszka Cegielki przystąpienie do Miłosierdzia Bożym</p> <p>Bł. Michał Sopoćko, apostoł Miłosierdzia Bożego oraz jego rola we współczesnym upowszechnianiu</p> <p>Rola miłosierdzia w odnowie współczesnego świata</p> <p>Duchowość aktu zawierzenia siebie i świata Miłosierdziu Bożemu</p>
--	--	--	---	--

Źródło: *Ewangelia miłosierdzia*, red. W. Granat, Poznań 1971; *Powołanie człowieka*, t. 2: „... bo Jego miłosierdzie na wieki” (ps 135), red. L. Balter, Poznań-Warszawa 1972, ss. 491; *Powołanie człowieka*, t. 4: *Powołanie do apostołstwa*, red. L. Balter, Poznań-Warszawa 1975, ss. 464; *W Miłosierdziu Bożym – pokój i zbawienie*, red. A. Bławat, Oltarzew 1978, ss. 185, mps powielony; ASACCz, *Studia z Sympozjum w Oltarzewie, 3-4.10.1978. Materiały z Sympozjum z okazji 40-lecia śmierci s. Faustyny. W Miłosierdziu Bożym – pokój i zbawienie, Oltarzew, 3-4.10.1978*, Mps powielony; *Powołanie człowieka*, t. 8: *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, red. L. Balter, Poznań 1991, ss. 291.

Pallottines' contribution to the development of the cult of Divine Mercy

Summary

The Extraordinary Jubilee Year of Mercy from 2016 and editorial work on the Dictionary of Polish Catholic Theologians (in print) gave the author the opportunity to familiarize themselves with the subject of Divine Mercy and to show the involvement of the Pallottines in the development of its cult. In this context, the theological symposia, firstly organized by the Pallottine Center in Czestochowa and then in Ołtarzewo were important.

The complications arising from the publication of the Holy Office's Notification of the Sacred Missions have not undermined scientific research and intellectual inquiry in the various theological aspects of the Pallottine centers of Divine Mercy. In parallel with the theological symposium, there were symposia for the laity, which became the inspiration for organizing the first Symposium in 1966.

To emphasize the contributions of the Pallottines to the development of the Divine Mercy worship, the author outlined their journalistic and literary output on the Divine Mercy.

Słowa kluczowe: Miłosierdzie Boże, pallotyni, sympozja teologiczne, sympozja dla laikatu

Key words: Divine Mercy, Pallottine, theological symposia, symposia for the laity